



Göteborgs Stad

Stadsbyggnadskontoret

Samrådsredogörelse

Datum: 2024-07-03

Diarienummer: SBF-2023-00244

(LIS diarienummer 0623/14)

Anders Dahlgren

Telefon: 031-368 18 90

E-post:

anders.dahlgren@stadsbyggnad.goteborg.se

Stadsdelsprogram för Frölunda inom stadsdelen Järnbrott i Göteborg

Samrådsredogörelse för program

Handläggning

Byggnadsnämnden beslöt 2021-10-19 att genomföra samråd för programförslaget. Förslaget har sänts för yttrande under tiden 10 november 2022 – 22 december 2022.

Göteborgs Stad har genomfört en omorganisation vid årsskiftet 2022/2023. Detta ärende hade fram till 2022-12-31 diarienummer 0623/14 hos Stadsbyggnadskontoret. Sedan 2023-01-01 hanteras ärendet i stället av Stadsbyggnadsförvaltningen med nytt diarienummer: SBF-2023-00244

Planförslaget har skickats ut enligt bifogad lista över samrådsrets.

Förslaget har under samma tid varit tillgängligt på Stadsbyggnadsförvaltningen och på Frölunda bibliotek. Under samrådstiden hölls ett digitalt samrådsmöte, den 24 november 2021. Information om samrådsförslaget och samrådsmötet har annonserats i stadens digitala kanaler såsom webben och sociala medier.

Sammanfattning

Totalt har 97 yttranden inkommit i samband med samrådet.

De flesta förvaltningar och myndigheter är i grunden positiva till att kommunen har tagit fram ett planprogram som syftar till att skapa en mer attraktiv och trygg boendemiljö som samtidigt stärker den strategiska tyngdpunkten i Frölunda. Synpunkter lyfts gällande bland annat samordning med programmet för Tynnered, finansiering och genomförande, infrastrukturåtgärder och kulturvärden. Många har synpunkter som mer eller mindre uttalat riktar sig till kommande detaljplaneskeden, exempelvis konsekvenser som buller och luftföroreningar. Andra lyfter mer redaktionella fel och önskar att kartunderlaget blir tydligare.

Det har kommit cirka 70 yttranden från boende i området. Många synpunkter rör föreslagen förtätning. Åsikterna gällande förtätning på parkeringsplatser är delade. En del lyfter det som positivt att den marken nyttjas bättre medan flera är oroliga över att deras bilparkering kommer försvinna eller bli dyrare. Det finns även en stor oro för ökade trafikmängder. Grönområden generellt lyfts som viktiga och dessa ska bevaras och inte byggas. Kvarstående synpunkter som inte har tillgodosetts handlar framförallt om lämpliga ytor för ny bebyggelse och bebyggelsens omfattning.

Inkomna synpunkter och stadsbyggnadskontorets kommentarer

Inkomna synpunkter har sammanfattats nedan. Personnamn anges inte. Synpunkterna finns i sin helhet på stadsbyggnadskontoret.

Kommunala nämnder och bolag m.fl.

1. Fastighetsnämnden

Fastighetskontoret bedömer att förslaget bidrar till en strategisk markanvändning enligt inriktningen i den nya översiktsplanen. Förslaget är miljömässigt hållbart genom att befintlig infrastruktur behålls och förstärks, kollektivtrafik byggs ut och flera nya skolor tillskapas.

Fastighetskontoret ser i stort positivt på förslaget och dess möjlighet att tillsammans med pågående planprogram för Tynnered skapa förutsättningar för ett stort antal nya bostäder, utveckling av huvudgator till stadsgator, nya och förbättrade kopplingar mellan Frölunda och Tynnered, nya skolor, handel, kontor mm, samt en möjlighet att skapa en attraktiv stadsmiljö vid tyngdpunkt Frölunda Torg där även Tynneredssidan bör ingå.

Fastighetskontorets bedömning är att Byggnadsnämndens förslag till planprogram för Frölunda bör tillstyrkas under förutsättning av att de synpunkter som förs fram i tjänsteutlåtandet och enligt nedan beaktas.

Planområdets storlek och avgränsning

Arbetet med planprogramområdet har dragit ut på tiden. Detta har lett till att detaljplaner vunnit laga kraft under arbetets gång. Möjligheten att ta ut exploateringsbidrag för övergripande anläggningar har staden därmed gått miste om för dessa projekt. Kostnaden för hela staden behöver i det fortsatta programarbetet preciseras tillsammans med båtomsråden, kostnadsfördelning och en utbyggnadsordning för planprogrammet utifrån både värdeskapande stadsutveckling och stadens investeringsbudget.

Planprogramområdets avgränsning av Västerleden i söder är inte ändamålsenlig och behöver samordnas med planprogram Tynnered, utifrån en gemensam målbild samt stadens styrande dokument och översiktliga planeringsförutsättningar.

Pågående planeringsarbeten inom området

Fastighetskontoret ser att det är av stor vikt att pågående detaljplanering vid Frölunda Torg tar stöd i planprogrammet, och inte förhindrar eller begränsar planprogrammets ambitioner kring ett samlat kollektivtrafiknav och en barriärbrytande koppling mellan Frölunda och Tynnered.

Anser att det är viktigt att pågående planeringsarbeten inom detta område (Koll 2035, ÅVS Västerleden, planprogram Tynnered) beaktas och att området planeras som en del av en helhet tillsammans med intilliggande fastigheter. Olika projektgrupper (planprogram Frölunda, planprogram Tynnered, Koll 2035, ÅVS Västerleden, Västtrafik, Trafikverket m.fl.) behöver samarbeta i planeringen med området vid Frölunda torg, för att få den största utväxlingen av denna del av planområdet.

Fortsatt programarbete för en ekonomi i balans för hela staden

Pågående planer för stadsutveckling inom Frölunda, Tynnered och Högsbo är omfattande och samtliga projekt är inte möjliga att bygga ut utan kvalitetshöjande åtgärder i kollektivtrafiken och Västerleden med tillhörande mot.

Efterfrågar ett genomförbart förslag till fördelning av kostnaderna för finansiering av övergripande kommunal infrastruktur, kollektivtrafik och statlig infrastruktur samt

utbyggnadsordning. Ser också att frågor kring dagvattenhantering och skyfallsåtgärder med fördel samordnas på övergripande programnivå och bearbetas vidare i det fortsatta programarbetet.

Kommentar:

Programmets förslag avseende områdena runt Västerleden har fördjupats i programhandlingen samt samordnats med programmet för Tynnered. Här hanteras frågor som barriärbrytande åtgärder och metrobuss.

Det är tydliggjort i programmet att även redan startade detaljplaner ska förhålla sig till programförslaget.

Programmet redovisar exempel på åtgärder som kan genomföras i motet, om trafikutvecklingen blir så som trafikanalysens resultat visar. Åtgärderna omfattar bland annat ett antal trafiksignaler i cirkulationsplatsen och extra körfält på Västerledens avfartsramper. Men även satsningar på kollektivtrafik behövs för att uppnå stadens Miljö- och klimatprogram samt Trafikstrategi. I linje med detta möjliggör programmet för en utbyggnad av en Metrobusslinje.

Ekonomi och genomförande hanteras i kap 5.

Ytor för skyfall är markerade på markanvändningskartan. En ny dagvatten- och skyfallsanalys har tagits fram som bland annat belyser var tidigare föreslagen bebyggelse krockar med skyfallsytor och leder. Programhandlingen har justerats efter detta och lyfter vikten av att beakta hantering av skyfallsytor i kommande detaljplaner.

2. Framtiden AB

Anser att programmet är bra på en övergripande nivå. De ser dock stora affärsmässiga risker med att översiktlig och detaljerad planering sker samtidigt (ÖP, FÖP, ÅVS, program och DP).

Upplever att det saknas balans mellan Frölunda och Tynnered på en strukturell nivå, specifikt gällande planering av metrobusstation, men även gällande övriga strukturella kopplingar mellan programmen, till exempel gällande trygghetsfrågor.

Lyfter att det är principiellt olyckligt att programgränser dras mitt i leden då syftet med tyngdpunkten Frölunda Torg och nya översiktsplanen är att minska barriärer, skapa närhet med hållbara resvanor och öka tillgången till det som förenklar vardagslivet.

Vill särskilt lyfta fram parkeringsfrågan som en enskilt väsentlig detalj för att lyckas med programmets intentioner, och ser stora utmaningar i att 2500 parkeringsplatser försvinner, och lyfter att övergången däremellan är viktig för befintliga boende och att det inte är okej att nya boenden prioriteras före befintliga gällande tillgång till parkeringsplatser. De önskar att de byggrätter som tillskapas för nya p-däck medger andra funktioner så som B, C, H, flexibla våningsantal och dylikt för att kunna hantera osäkerheten i antalet p-platser som behövs. De efterfrågar svar gällande vem som är ansvarig för gemensamma parkeringsanläggningar, och lyfter att gemensamma områdesbilpooler är viktigt.

Ser flera oklarheter och risker kopplat till att stationslägen för tåg och metrobuss inte har beslutats kring, även till Målbild stomkoll 2035 där de efterfrågar tydlighet kring finansiering. De efterfrågar mer information om vad järnvägsreservatet innebär då det går över deras mark. Vill ha ökad insyn gällande principerna för medfinansiering för infrastrukturåtgärder. De ifrågasätter att det inte planerats för nya gator som bryter eller silar trafiken och undrar om det ska vara så, och menar vidare att det påverkar deras projekt, till exempel angående Gnistgatan.

Saknar en analys kopplat till Miljö- och klimatprogrammet, analys om fördelning mellan hyresrätt, bostadsrätt och äganderätt, samt en helhetsbild för övergripande investeringsmedel för kommunal service i Frölunda och önskar transparens gällande ekonomiska planeringsförutsättningar.

Kommentar:

Programgränsen har justerats för att inkludera de områdesgemensamma delarna för Västerleden, och ett nytt delområde har lagts till i programhandlingen och samordnats med programmet för Tynnered. Här hanteras frågor som barriärbrytande åtgärder och metrobuss.

Det finns en stor potential till att förändra användningen av områdets parkeringsytor om man ser över bilanvändningen, resvanorna och möjligheterna till kollektivtrafikresor i området. Frågan om parkeringen måste detaljstuderas och gestaltas i varje detaljplan. När det gäller antal parkeringar är inriktningen att de parkeringsplatser som försvinner på grund av bostadsexploatering behöver ersättas i den mån som de behövs. Parkering- och mobilitetsutredningar behöver visa på behov och efterfrågan innan beslut tas om hur många ersättningsplatser som behövs.

Ett stycke om samverkan gällande parkeringslösningar har lagts till i texten om Övergripande frågor att beakta i kommande skeden. Möjligheten att tillämpa flexibel användning i detaljplanen studeras vidare i kommande skeden.

Programmet har gett förslag till placering av metrobushållplatser, men har inte rådighet över frågan, utan detta behöver studeras vidare i fortsatt arbete. Reservaten för framtida järnväg ska tolkas som ungefärliga och utformning kommer att studeras vidare i sitt sammanhang innan reservatet tas i anspråk. Det finns många osäkerheter kring frågan, vilket gör att en placering av ett stationsläge inte är aktuellt innan detta har utretts vidare. Hänsyn ska tas till reservatets läge och utbredning vid prövning av lov och då detaljplaner ska upprättas.

Hur trafiken ska dras kring Gnistgatan utreds vidare inom arbetet med kommande detaljplan.

Miljömålen i konsekvensbeskrivningen har uppdaterats med aktuella mål enligt Göteborgs stads miljö- och klimatprogram 2021-2030.

Programmet styr inte upplåtelseform. Men en analys av boendetyper har genomförts i arbetet med programmet och förslaget föreslår flera olika typer av bebyggelsetyper för att öka möjligheten till en blandning av upplåtelseformer.

I programmet beskrivs exploateringsekonomin och investeringar av kommunala, regionala och statliga medel översiktligt.

3. Nämnden för Funktionsstöd

Förvaltningen tillstyrker förslaget. Framför att ambitioner om tillgänglighet för personer med funktionsnedsättningar och principen om universell utformning bör framgå tydligare av programmet. Att Göteborgs Stads program för full delaktighet för personer med funktionsnedsättning bör beaktas i programarbetet.

För personer med svårigheter att gå långt skulle omvandlingen av parkeringsplatser till bostäder kunna innebära en försämring av vardagslivets förutsättningar. Detta är en aspekt som behöver beaktas i programmet.

Föreslår att bostad med särskild service (BmSS) läggs till i avsnittet om kommunal service på sida 46. BmSS är en kommunal service men framför allt en bostadsform.

Kommentar:

Frågor om utformning och tillgänglighet av den byggda miljön hanteras framåt enligt Boverkets och stadens riktlinjer i kommande detaljplanearbeten. Programhandlingarna är även kompletterade med ett stycke om principen om universell utformning, i Övergripande frågor att beakta i kommande detaljplaneskeden, som ett medskick till kommande skeden.

När det gäller antal parkeringar ser stadsbyggnadsförvaltningen att de parkeringsplatser som försvinner på grund av bostadsexploateringar behöver ersättas i viss mån. Parkerings- och mobilitetsutredningar behöver visa på behov och efterfrågan innan beslut tas om hur många ersättningsplatser som behövs.

BmSS är tillagt i avsnittet om kommunal service. Behov av särskilt boende, såsom boende med särskild service, ska hanteras i kommande utbyggnad i fortsatt samverkan mellan förvaltningen för funktionsstöd och fastighetsägarna.

4. Förskolenämnden

Förvaltningen bedömer att det är bra att ha ett samlat grepp över hela området som i denna plan. Det möjliggör för att kunna säkerställa förskoleplatser för att möta behovet i takt med den stora bostadsbyggnationen. Förvaltningen ser att det är av största vikt att vara i balans med förskoleplatser och att det är viktigt att bostadsproduktionen förhåller sig till möjligheten av kommunal service. Lyfter även att det är viktigt att tillgodose tillräckliga friytor som klarar bullerkraven.

Kommentar:

Stadsbyggnadsförvaltningen delar uppfattningen om att utbyggnaden av kommunal service måste ske i takt med bostadsutbyggnaden. Programmet visar översiktligt hur behovet av förskolor kan mötas allt eftersom nya bostäder byggs. Programmet föreslår 11 ny- eller tillbyggda förskolor. Detta bedöms vara tillräckligt utifrån föreslagen bebyggelse.

5. Grundskolenämnden

Förvaltningen har haft kontakt med stadsledningskontoret som gör bedömningen att programförslaget som helhet tar tillräcklig hänsyn till behovet av platser i grundskolan relaterat till den expansion av bostäder som programmet förutser.

Förvaltningen trycker på vikten av att säkra skolvägar garanteras i kommande arbeten samt att expansionen av nya bostäder också säkerställer att plats för erforderlig expansion av elevplatser i grundskolan tillgodoses. Lyfter att det är viktigt att det reserveras tillräckligt stora ytor för skolor för att nämnden ska kunna bedriva en ekonomiskt och pedagogisk bärkraftig verksamhet. Det är viktigt att reserverad mark är tillräckligt stor för ute/grönytor, fullmått för idrottshall och att alla skolenheter volymmässigt följer grundskolenämndens beslut om minimi- och maxnivåer. Ett centralt läge och tillräckligt stora lokaler, idrottshallar och uteytor är fördelaktigt ur samnyttjande-synpunkt. Förvaltningen lyfter även att en strategisk lokalisering av kommunal service kan bidra till ett förenklat vardagsliv, minskar onödigt resande samt till att kriminalitet kan reduceras.

Förvaltningen har analyserat programförslagets tolv delområden avseende skolverksamhet. Gällande möjlig utveckling av skola i Ruddalens entré lyfts behov av förstärkt kollektivtrafik och ett behov av en belysning av samnyttjande mellan skola och idrott. Gällande Radiovägens utveckling är bedömningen att man i detaljplanearbetet avsätter tillräcklig markyta för att täcka den kommande expansionen av grundskoleplatser. I detaljplanearbetet för Frölunda torg är det av stor vikt att utvecklingen också innefattar ett utökat behov av skolplatser i takt med att området byggs ut med fler bostäder. Programförslaget bör kompletteras med en text som beskriver hur grundskolans kommande

behov kan tillgodoses. Det är av stor vikt att planerad expansion av bostäder vid Käppen, Norra Dragspelsgatan och Gnistgatan också innebär att motsvarande behov av fler elevplatser för grundskolan i delområdets upptagningsområde beaktas. Inom programarbetet har det identifierats att kulturhuset skulle vara en lämplig lokalisering för en ny skola. Samlokalisering av dessa funktioner behöver då studeras närmare och ett helhetsgrepp behöver tas för området.

Kommentar:

Stadsbyggnadsförvaltningen delar uppfattningen om att utbyggnaden av kommunal service måste ske i takt med bostadsutbyggnaden. Programmet visar översiktligt hur behovet av skolor kan mötas allt eftersom nya bostäder byggs men föreslagna lokaliseringar behöver studeras vidare mer i detalj. Stadsbyggnadsförvaltningen kan konstatera att det är svårt att hitta ytor för skolor i Frölunda som är tillräckligt stora, vilket får till följd att alla skolenheter eventuellt inte kan följa grundskoleförvaltningens minimikrav på volym per enhet, men detta behöver studeras mer detaljerat i kommande planering.

6. Göteborgs Stads Parkering

Har inga synpunkter på programförslaget.

Kommentar:

Noteras.

7. Idrotts- och föreningsnämnden

Förvaltningen har valt att fokusera på de delar i programmet som rör Ruddalens område. Idrotts- och föreningsnämnden har beslutat att bevara skrinnareshallen och utveckla området för fler aktiviteter, vilket i framtida planeringsarbete fortsatt behöver samordnas med arbetet med samrådshandlingen. Det finns också flera nya verksamheter som vill etablera sig på området.

En skola vid Ruddalens entré kan ha flera positiva effekter på barn och ungas hälsa. Skolan kan bli en naturlig plats för rekrytering till det organiserade föreningslivet och spontana aktiviteter samtidigt som skolan kan använda området till idrottslektioner, friluftsdagar, eftermiddagsverksamhet, prova-på och lovverksamhet. Motionscentralens utveckling behöver dock samplaneras med eventuell framtida skolbyggnad. Det är inte aktuellt att släppa denna mark då förvaltningen själva är i stort behov av mark för att få ihop alla faciliteter som krävs för idrottsområdet som expanderar och kräver mer och mer resurser. Idrotts- och föreningsnämnden bör om möjligt kompenseras för eventuellt ianspråktagande av marken, och möjlighet till samlokalisering och samnyttjande bör utredas vidare.

Förslag på placering av skola angränsar till entrén från Musikvägen vilket skulle ta samtliga parkeringsplatser i anspråk. Parkeringsfrågan behöver studeras och lösas utifrån eventuell skola, allmänhet och föreningslivet på området.

Förslag gällande bostäder vid Ruddalen är bland annat markerat där det idag ligger en föreningsby med ett antal föreningsstugor. Dessa byggnader är i gott skick och används flitigt av föreningarna. Även om förvaltningen är positiva till att bostäder gör att området befolkas ytterligare vilket stärker upplevelse av trygghet och säkerhet så är placeringen vid föreningsbyn inte lämplig.

Förvaltningen ser positivt på programmets målsättningar kring ökad trygghet och minskade barriäreffekter för området i och kring Ruddalen.

De efterfrågar att programmet arbetar med att möjliggöra för kollektivtrafik till idrottsområdet och till den nya skolan.

Kommentar:

Stadsbyggnadsförvaltningen ser också vikten av att skolverksamheten samplaneras med motionscentralens utveckling och håller med om att detta behöver utredas vidare tillsammans med frågan gällande parkering.

Bostäderna är borttagna ur förslaget då de inte bara krockade med föreningsbyn utan även gjorde intrång på mark som pekats ut i naturvärdesinventeringen.

Programmet föreslår en delvis bredare vägsektion på Musikvägen som möjliggör för kollektivtrafik i framtiden. Detta behöver utredas mer i detalj i kommande planering.

8. Förvaltningen för Kretslopp och vatten

Framför att det finns många VA-ledningar inom programområdet som kommer behöva flyttas, till exempel vid Radiovägen och vid Frölunda sjukhus finns ett djupt liggande dag- och spillvattennät. Genom området passerar även en berganläggning. Kapaciteten på befintligt ledningsnät bedöms vara god, men behöver ses över inför kommande detaljplanearbeten.

Gällande dagvatten och skyfall finns flera frågor som behöver beaktas, recipienten är känslig, den är klassad med miljökvalitetsnormer och har ett markavvattningsföretag vilket innebär att flödet i ån inte får öka. Dagvatten kommer att vara en knäckfråga i varje detaljplan inom programområdet. Det finns risk för marköversvämningar från ledningssystemet vid Marconihallen och vid de västra och södra delarna av Frölunda torg.

Det är positivt om ytor för dagvattenhantering är bevarade och att det inte föreslås bebyggelse på dessa ytor i programområdet. Bebyggelseförslaget vid Radiovägen krockar här med förslagen yta för dagvattenhantering.

Förvaltningen anser att en ny dagvatten- och skyfallsutredning behöver beställas då ett förslag finns framme. Kretslopp och vatten anser att det är viktigt att skyfallsytor, skyfallsleder och ytor för fördröjning av dagvatten inkluderas i programmet och att plangränserna justeras så att viktiga områden kommer med.

Förvaltningen framför att texterna om avfall behöver uppdateras efter avstämning med avfallshandläggare från kretslopp och vatten. Avfallsutredningen från 2015 är inaktuell och behöver uppdateras eller tas bort från handlingarna. För att få till en fungerande avfallshantering i Frölunda och säkerställa att samtliga lagkrav uppfylls måste kommande detaljplaner i området alltså ta med avfallsfrågan tidigt i planeringsarbetet. Detta behöver framgå av programhandlingarna. Förvaltningen är positiv till att programmet lyfter att återvinningsstationer ska värnas och få nya platser om de berörs av detaljplaner.

Förvaltningen lyfter även ett antal redaktionella felaktigheter i programhandlingen.

Kommentar:

Kommentarerna gällande VA-ledningar hanteras i programförslaget som medskick till kommande detaljplanearbete.

Ytor för skyfall är markerade på markanvändningskartan. En ny dagvatten- och skyfallsanalys har tagits fram som bland annat belyser var föreslagen bebyggelse krockar med skyfallsytor och leder, vilket har lett till att bebyggelsen vid Radiovägen har justerats. Programhandlingen lyfter även vikten av att beakta detta i kommande detaljplaner.

Texter gällande avfall samt påpekade redaktionella felaktigheter är justerade i programhandlingen.

9. Kulturnämnden

Kulturnämnden tillstyrker förslag till Program för Frölunda, men vill understryka att innehållet i de till programmet bilagda kulturmiljödokumenterna på ett tydligare sätt behöver arbetas in i programhandlingens förslag till utveckling av området. Förvaltningen anser också att utvecklingen av Frölunda skulle bli starkare om fler kulturvärden arbetades in i projektet.

Programmets helhetsgrepp om kulturhusets roll i det framtida förtätade Frölunda, samt planerna för minskad otrygghet runt byggnaden bedömer förvaltningen också som positivt. Dock behöver resurser tillföras för ett sådant arbete.

Ser positivt på att dialoger har förts i och med SKA/BKA, men påpekar att analyserna från dessa är från 2015 och saknar ett resonemang kring vad som har förändrats sedan dess. De saknar även ett fördjupat resonemang gällande sociala effekter för befolkningen av att överbrygga trafikbarriärerna mellan Frölunda och Tynnered.

Lyfter att det är av stor vikt att ta ett tidigt helhetsgrepp för konstnärlig gestaltning inom ramen för 1 %-regeln, samt att det vore värdefullt att arbeta in deras fem kulturvärden; kulturmiljö, identitet, kreativa verksamheter, kulturella mötesplatser och konst så de integreras på ett bra sätt i planeringen. Detta skapar en bra möjlighet att påverka den sociala hållbarheten i en positiv riktning.

Kulturmiljö nämns i allmänna ordalag på flera ställen i samrådshandlingen, men förvaltningen saknar ett eget avsnitt och mer preciserande texter. Förvaltningen saknar även ett avsnitt i programhandlingen som presenterar de värden och kvaliteter som det aktuella området besitter idag.

Även tydliga avvägningar utifrån kulturmiljö i de områdesvisa inriktningarna. I det avsnittet behöver de ställningstaganden som görs i de bifogade kulturmiljödokumenterna synliggöras. De riktlinjer som finns i den fördjupning av översiktsplan som är under framtagande bör även bli synliga i programhandlingen. Dessa ska bland annat vara styrande i de konsekvenser för kulturmiljön som man bedömer att en utveckling utifrån programmet skulle medföra.

I programförslaget framförs att Frölunda kulturhus kan vara en lämplig lokalisering för en ny skola. Förvaltningen vill här lyfta in att kulturnämnden har fattat beslut om att inte samlokalisera bibliotek med skolor. Det helhetsgrepp som föreslås i programmet behöver därför tas i tät samverkan med kulturförvaltningen.

Påpekar att inga delar av Kulturmiljöunderlag Frölunda stadsdel 2015 gällande fornlämningar är inarbetade i handlingarna, och vill att detta inkluderas ytterligare, att fornlämningar ska beaktas i detaljplaneskedet menas inte vara tillräckligt. Ju tidigare i processen de kulturhistoriska fornlämningsvärdena kommer med desto bättre kan de planeras in som en jämbördig part med andra värden på en plats. Förvaltningen menar att de utpekade fornlämningsområdena A-D i kulturmiljöunderlaget ska bevaras och utvecklas. Dessutom ska stor hänsyn tas till fornlämningsområdenas siktlinjer. Det finns även ytterligare fornlämningar med lagskydd i området som inte ligger inom de utpekade områdena.

Vill att programhandlingens områdesvisa inriktningar kompletteras med skrivelser om hur tillkommande bebyggelse i de olika delområdena ska anpassas för att mildra den negativa påverkan för utpekade landmärken, fonder och entrémotiv. Framför vidare att det är olämpligt att förtäta väster om Västra Frölundas kyrka samt vid "spetsen" framför "Lösgommarna", och vill att förslaget omarbetas. De framför även att stor försiktighet behöver vidtas vid utveckling utefter södra delen av Gnistgatans sträckning.

Kommentar:

Programhandlingen har arbetats om för att inkludera och lyfta fler kulturvärden och ett nytt stycke gällande befintliga kulturvärden har lagts till i Frölunda idag. I förslagsdelen lyfts kulturmiljövärden tydligare in som något att ta hänsyn till i kommande planering av området.

Kapitlet om konsekvenser har uppdaterats och lyfter ett resonemang om Västerledens barriärverkan.

Stadsbyggnadsförvaltningen ser också vikten av att skolverksamheten som föreslås vid Frölunda kulturhus utreds vidare i tät samverkan med kulturförvaltningen.

Endast område B och D ligger inom programområdet. Siktlinjer från område A sträcker sig däremot in i programområdet. Alla fornlämningar ligger inom det område som fortsatt föreslås vara naturmark och siktlinjer bedöms inte påverkas av tillkommande bebyggelse.

Programförslaget har bearbetats för att lämna större avstånd till Frölunda kyrka. I övrigt pekas Lösgommarna, Kommandobryggan, Tratten samt Rundradiostationen ut som aspekter att visa stor hänsyn till i kommande detaljplanearbete.

10. Lokalförvaltningen

Framför att programmet bör ha en starkare koppling mellan behovet av samhällsservice och exploateringsgraden, samt att möjligheten att bygga skolor och förskolor bör påverka hur hög exploateringsgrad staden klarar av. Viktigt att uteytor är tillräckligt stora, är tillgängliga för alla samt har bra luftkvalitet och bullernivå, och att det finns tillräckligt med solbelysta ytor.

Anser att programmet bör styra utbyggnadsordningen och att ytkrävande kommunal service planeras in före eller parallellt med bostäder och andra verksamheter, samt att utbyggnaden av Frölundabadet bör säkerställas i programmet.

Läge för ny familjecentral bör tas fram i programmet, nuvarande vid Pianogatan behöver en ersättningslokal inom programområdet.

Framför att nuvarande lokaler för äldreboende i kvarteret Käppen kan rivas och möjliggöra för att en större förkola byggs där. Vård- och omsorgsboende kan lokaliseras till annan plats.

Kommentar:

Se kommentarer till förskolenämnden respektive grundskolenämnden avseende utbyggnad av förskola och skola. I huvudsak delar Stadsbyggnadsförvaltningen uppfattningen om att utbyggnaden av kommunal service måste ske i takt med bostadsutbyggnaden.

Programmet visar översiktligt hur behovet av både skola och förskola kan mötas allt eftersom nya bostäder byggs. I bearbetat förslag föreslås en förskola inom kvarteret Käppen, efter er input.

En lokalisering av nya lokaler för Familjecentralens verksamhet behöver studeras vidare i samverkan med berörda parter.

11. Miljöförvaltningen

Uppmanar till tidig planering av skolor och förskolor i programskedet och att de placeras på bästa möjliga plats för en så god ljudmiljö som möjligt. Flera föreslagna lägen är i nära anslutning till trafikbuller och verksamheter.

Området behöver inventeras på sina naturvärden. Risk finns för ett ökat slitage på Ruddalen i samband med exploatering och miljöförvaltningen betonar vikten av att förstärka och komplettera de befintliga grönområdena.

Miljöförvaltningen rekommenderar att en ekosystemtjänstanalys tas fram. De saknar en tydlig målsättning för hur biologisk mångfald ska kunna öka inom området, och målvärden för grönytefaktorer redovisas inte. Programmet behöver kompletteras med detta inför granskningsskedet.

Upplyser om att det har påträffats tjärasfalt inom befintliga bostadsområden vid flertalet projekt och att det finns risk för tjärasfalt inom hårdgjorda ytor som är aktuella för nybyggnation. Risk för markföroreningar behöver undersökas inför ändrad markanvändning, exempelvis vid nuvarande bensinstation vid Frölundamotet.

Miljöförvaltningen bedömer att dagvattenrening och fördröjning behöver ske så tidigt och nära källan som möjligt för att begränsa belastningen på Stora ån som är recipient och Välen som är en känslig havsvik. De förespråkar öppna dagvattenlösningar, gärna nära utpekade grönstråk. Platser för detta bör reserveras i programmet. Utbyggnaden av dagvattendammarna i Välen är inte fullt genomförda och andra platser bör hittas för samordning innan avledning till ån. Även förorenat trafikvatten från Västerleden behöver renas innan avledning till ån. Stora ån är ett markavvattningsföretag och flödesnivåerna får ej öka.

Miljöförvaltningen noterar att de miljömål som hänvisas till i programbeskrivningen är från det gamla miljöprogrammet. Inför granskningen ska handlingarna kompletteras med en avstämning mot målen i miljö- och klimatprogrammet.

Kommentar:

Stadsbyggnadsförvaltningen ser samma behov när det gäller exempelvis buller och ekosystemtjänstanalyser i samband med detaljplanering vilket har förtydligats i programhandlingen. Inför nyetablering av förskola ska alltid en bullerutredning tas fram för att pröva lämpligheten av platsen. I förslagsdelen lyfts behov av bullerutredning, men även behov av markmiljöutredning tydligare in som något att ta hänsyn till i kommande planering av området.

En naturvärdesinventering av tagits fram och programförslaget har justerats baserat på inventeringen. Eftersom alla grönytor kommer att få högre belastning med fler boende i området så krävs en utveckling av flera grönområden inom programområdet. Kostnader för dessa åtgärder beskrivs nu tydligare i genomförandedelen. Programhandlingen har även kompletterats med målvärden för grönyta.

Ytor för skyfall är markerade på markanvändningskartan. En ny dagvatten- och skyfallsanalys har tagits fram som bland annat belyser var föreslagen bebyggelse krockar med skyfallsytor och leder. Programhandlingen har justerats efter detta och lyfter vikten av att beakta detta i kommande detaljplaner.

Programhandlingen lyfter även behovet av rening av dagvatten och informerar om att Stora ån är ett markavvattningsföretag och att tillflödesnivåerna därför inte får öka.

Miljömålen är uppdaterade och stäms av mot målen i miljö- och klimatprogrammet.

12. Park- och naturförvaltningen

Förvaltningen är överlag positiv till programförslagets inriktning. Förvaltningens viktigaste synpunkter handlar om föreslagen exploatering av Ruddalen och Järnbrottsskogen där dels delar av en stadspark, dels naturmark, föreslås tas i anspråk. Programförslaget strider därmed mot såväl gällande översiktsplan för Göteborg som förslaget till ny översiktsplan.

De ser stora risker med att en naturvärdesinventering inte tagits fram. Detta kan medföra att viktiga ekologiska värden inte har identifierats. Detta ser förvaltningen är väldigt negativt eftersom det försvårar bedömningen av programmets påverkan på ekologiska värden. Såväl Ruddalen som Järnbrottsskogen pekas ut som ekologiskt värdefulla i förslaget till ny översiktsplan. I förhållande till Göteborgs lokala miljömål kan förslaget därför medföra negativ påverkan på två av målen i form av *Levande skogar* respektive *Ett rikt växt- och djurliv*.

Förvaltningen bedömer samtidigt att föreslagen exploatering inom de gränser som anges för stadsparken Ruddalen i förslaget till ny översiktsplan måste undvikas. Parkernas storlek är av stor betydelse för dess funktion som målpunkt för stadens alla invånare och besökare, samt för att bevara och utveckla den biologiska mångfalden. Det skulle också tillföra mer fordonstrafik i området vilket förvaltningen inte ser är en trygghetsskapande åtgärd. Även föreslagen exploatering inom det värdefulla natur- och friluftsområdet Järnbrottsskogen måste undvikas. Att gå emot de avvägningar som gjorts i arbetet med förslaget till ny översiktsplan och föreslå exploatering av detta viktiga natur- och rekreatiomsområde bedömer park- och naturförvaltningen som mycket negativt ur samtliga tre hållbarhetsperspektiv.

Programmet behöver justeras så att programkartan stämmer överens med markanvändningskartan i förslaget till ny översiktsplan. Kartmaterialet behöver bearbetas vidare, detta då det inte visar fullständig grönstruktur och flera delar i texten inte syns i framförallt programkartan men även i de tematiska kartorna.

Det är angeläget att en samlad finansieringsplan för genomförandet av planprogrammet fastställs i det fortsatta arbetet, denna med syftet att säkerställa att de föreslagna åtgärderna i programmet är möjliga att finansiera och genomföra.

Kommentar:

En naturinventering har genomförts och förslaget har justerats sedan samrådet. Bostäderna som i tidigare förslag var placerade vid Ruddalens föreningsby har tagits bort. Ytan där en ny skola föreslås vid Ruddalens entré är i naturvärdesinventeringen utpekad som Påtagligt naturvärde, här finns dock inga särskilt skyddsvärda träd utpekade. En grön koppling ska fortsatt möjliggöras där skolan föreslås placeras, vilket är tydliggjort i programhandlingen. Stadsbyggnadsförvaltningen har här gjort bedömningen att inga andra lägen lämpar sig bättre för en ny skola, förutom de lägen som också är utpekade i programförslaget. Dessa bedöms dock inte räcka för att klara behovet av nya skolplatser.

För Gnistgatan beslutade Byggnadsnämnden om positivt planbesked 2021-06-22. Här har programmet gjort bedömningen att större hänsyn ska tas till Järnbrottsskogens naturvärden, och föreslår därför bebyggelse i mindre omfattning på den västra sidan om Gnistgatan. Lämplig exploateringsgrad och placering prövas i kommande planarbete.

Kartmaterialet är bearbetat efter önskemål.

En samlad beskrivning av genomförandefrågor och ekonomi finns i kapitel 5.

13. Socialförvaltningen Sydväst

Socialnämnd Sydväst tillstyrker Programmet för Frölunda. Förvaltningen föreslår någon form av arkitekttävling för inspiration och nytänkande inom en del av programområdet gällande bostäder för att skapa en blandning av boendeformer. Det blir även extra viktigt att byggnader och platser designas för att skapa en ökad naturlig uppsikt för att öka den upplevda tryggheten i området, även belysning är viktigt. Förvaltningen anser att Västerledens barriäreffekt måste åtgärdas och det behövs livsmiljöer med en högre kvalitet för att öka den sociala hållbarheten.

Ser positivt på att det kommer etableras en Metrobuss. Framför att det är viktigt med trygga gång- och cykelbanor samt även tillgång till pendelparkering i anslutning till dess stationslägen. Socialförvaltningen Sydväst vill delta i det fortsatta arbetet och kan bidra med fakta och erfarenheter när det gäller den sociala dimensionen, lokalkännedom, dialogarbete och social- och barnkonsekvensanalys.

Gällande etapp 3, bostäder och förskola vid Gnistgatan, anser förvaltningen att särskild hänsyn måste tas till befintligt BmSS, Morsestigen 1 inom planområdet. Målgruppen på boendet har psykiatriska, livslånga behov som måste beaktas i det fortsatta arbetet. Frågan bör utredas hur nära är det lämpligt att placera nya bostäder. Inslag av värdefull natur längs med Gnistgatan kräver vidare studier för att bedöma lämplig utformning och antal bostäder. Kompensationsåtgärder bör utredas i det fortsatta arbetet och undersöka möjligheten att förädla samt utveckla Rundradioparken om området förtätas.

Det är också viktigt att tidigt arbeta med trygghetsskapande åtgärder för att stärka stråken genom Ruddalen/idrottsområdet.

Programmet föreslår ett antal nya förskolor och skolor men förvaltningen vill uppmärksamma vikten av att avsätta tillräckligt stora markytor och lekytor för barnen för att kunna bedriva en pedagogisk kvalitativ verksamhet. Utifrån ett folkhälsoperspektiv är det viktigt att skapa förutsättningar för utomhusvistelse för barn- och ungdomar för att främja deras fysiska aktivitet. Framför även att det är viktigt att avsätta ytor för spontanidrott samt lokaler till rimliga priser för kultur- och föreningsverksamheter så att föreningar kan etablera sig i området.

Förvaltningen anser att ett större helhetsgrepp måste tas för att skapa bättre och tryggare kopplingar mellan områdena. Det pågår ett Programarbete i Tynnered och Frölunda och genom att samordna arbetet finns nu möjligheter till medfinansiering från fastighetsägare och från staten för att kunna genomföra nödvändiga åtgärder kring Västerleden. Förvaltningen anser att Västerledens barriäreffekt måste åtgärdas och det behövs livsmiljöer med en högre kvalitet för att öka den sociala hållbarheten.

Kommentar:

Stadsbyggnadsförvaltningen tar med sig kommentaren om arkitekttävling.

Stadsbyggnadsförvaltningen delar uppfattningen om vikten att öka tryggheten i området och tror att föreslaget metrobussläge samt utvecklade över- och undergångar kommer att bidra till att minska barriären som Västerleden utgör.

För att samordna arbetet kring Västerleden har ett nytt delområde lagts till i programhandlingen och samordnats med programmet för Tynnered. Här hanteras frågor som barriärbrytande åtgärder och trygghetsaspekter vid Västerleden.

Programhandlingen har kompletterats gällande hänsyn till befintligt BmSS på Morsestigen. För utvecklingen kring Gnistgatan i övrigt har programmet gjort bedömningen att större hänsyn ska tas till Järnbrottsskogens naturvärden, och föreslår därför bebyggelse i mindre omfattning på den västra sidan om Gnistgatan. Lämplig exploateringsgrad och placering prövas i kommande planarbete.

Se kommentarer till förskolenämnden, grundskolenämnden samt lokalförvaltningen avseende utbyggnad av förskola och skola.

14. Trafikkontoret/nämnden

Trafikkontoret framför att fortsatt programarbete behöver tydliggöra kopplingen till den avvägning som behöver ske i den totala stadsutvecklingen i sydvästra Göteborg, mot bakgrund av slutsatserna i fördjupningen för ny översiktsplan Högsbo-Frölunda och åtgärdsvalsstudie Dag Hammarskjölds boulevard. En av de tydligaste slutsatserna i ÅVS

Dag Hammarskjölds boulevard är att det finns en begränsning i spårvägens möjlighet att kollektivtrafikförsörja fördjupningens geografiska område. Trafikkontoret menar att spårvägsbegränsningen och dess konsekvenser för avvägningen gällande stadsutvecklingen i Högsbo-Frölundas olika områden borde vara tydligare beskrivna. Om staden godkänner programmet innebär det att man indirekt fattar ett beslut om att bejaka pågående planering och att möjligheten att förlänga stadsbanan från Marconimotet till Järnbrottsmotet försvåras i förlängningen.

Programmet behöver även fördjupa beskrivningen av de infrastrukturåtgärder som föreslås och konsekvenserna de ger, för att gemensamt kunna fastställa vilka infrastrukturåtgärder som ska anses vara nödvändiga respektive kvalitetshöjande. Programmet behöver också fördjupa analysen kring parkering och komplettera föreslagen utbyggnadsordning med ett resonemang kring hur befintliga och framtida parkeringsbehov ska tas omhand.

Anser att det är viktigt att programmet förtydligar vilka nyttor respektive åtgärd förväntas ge, särskilt för eventuella åtgärder som föreslås finansieras som skattefinansierade trafiknämndsinvesteringar. Trafikkontoret ser att omfattningen av nödvändiga åtgärder behöver tydliggöras och att finansieringen av dessa åtgärder behöver klarläggas. Programarbetet behöver även specificera vilka infrastrukturåtgärder som är nödvändiga för att möjliggöra föreslagen exploatering och vilka som enbart har en kvalitetshöjande effekt. De ser att det hade varit positivt om den tidiga ekonomiska bedömningen innehöll kostnader för kommunal service, utbyggnad av el- och vattennät, utbyggnad av kollektivtrafik samt investeringsmedel från stadens investeringsbudget, för att ge en tydligare bild av hur *hela stadens* ekonomi påverkas av ett genomförande av programmet. Mot bakgrund av detta begrundar trafikkontoret att den tidiga ekonomiska bedömningen uttrycker en ekonomi i balans för programmet, när det är så stora kostnadsposter som exkluderas från kalkylen.

Påpekar att bedömningen mot miljömålen inte är aktuell då det finns nya miljömål. Programmet föreslår en ombyggnad av gaturum som är relativt nybyggda och fortfarande har kvar merparten av sin tekniska livslängd. Detta är negativt ur ett resursperspektiv. Trafikkontoret delar inte programmets bedömning gällande programmets påverkan på luft- och bullersituationen i området. Trafikkontoret ser dock att utmaningen gällande buller sannolikt är hanterbar.

Lyfter att det finns frågor som är utmanande ur det sociala perspektivet, till exempel att mycket av förtätningen som föreslås sker på befintliga markparkeringar där kostnaderna för att parkera idag är låga. Boende med lägre inkomster i området kan få en kännbar effekt av en sådan förändring då den troligen leder till höjda kostnader för parkering. Om Tratten-skolan inte blir en egen skolenhet ser trafikkontoret en stor trafiksäkerhetsrisk i att många barn kan komma att springa över Marconigatan och Frölundabanan för att transportera sig mellan de olika undervisningslokalerna.

Trafikkontoret tycker att det är olyckligt att fokus i så stor utsträckning riktats mot Frölundabanas barriäreffekt och möjligheterna att sänka dess framkomlighet, när Målbild Koll2035 pekar ut Frölundabanan som stadsbana i stomnätet. Det innebär att målbilden ser att dess kapacitet och framkomlighet behöver höjas gentemot dagens situation. Trafikkontoret konstaterar att programarbetet inte har samrätt Frölundabanas framtida utformning med Västra Götalandsregionen, som är kollektivtrafikmyndighet i regionen.

Trafikkontoret ser ett stort behov av att tydligare definiera vad programmet menar med stadsmässiga gator, miljöer och stråk, i synnerhet när det gäller Marconigatan och Radiövägen.

Framför att det ur Trafikkontorets synvinkel och Whites Stadsstruktursanalys inte ges många fördelar med att Musikvägen/musikplatsen ändras från planskild till ett plan och fler övergångar. Önskar att stadsstrukturanalysens slutsatser om antalet korsningspunkter över Marconigatan tas omhand i det fortsatta planeringsarbetet.

Önskar vidare att det planeras för fler kontor och verksamheter då den största arbetsgivaren i dagsläget (sjukhuset) inte kommer vara kvar, detta för att minska resbehovet. En högre andel arbetsplatser skulle ge bättre förutsättningar för ett dubbelriktat resande, vilket innebär ett effektivare nyttjande av infrastrukturen. En större dagbefolkning innebär även större underlag för handel och service.

Anser att programmet i det fortsatta arbetet behöver fördjupa analysen kring parkering och komplettera föreslagen utbyggnadsordning med ett resonemang kring hur befintliga och framtida parkeringsbehov ska tas omhand. Framför att Trafikkontorets parkerings- och mobilitetsstrategi bör inarbetas i programhandlingarna tillsammans med en mer konkret utbyggnadsplanering.

I trafikkontorets pågående arbete för ett framtida metrobussläge vid Frölunda torg diskuteras att en möjlig lokalisering antingen kan vara i anslutning till Tynneredsmotet eller i anslutning till Topasbron. Även fler alternativ finns för järnvägsreservaten än vad som nämns i programmet. Trafikkontoret ser att ett stationsläge vid Frölunda torg längs denna sträckning har större potential att ge trafikal nytta och attraktion för stadsutveckling, än ett stationsläge längs den reservatssträckning som korsar Radiovägen i höjd med Prästgårdarna.

Trafikkontoret ser att fortsatt arbete behöver ske med beaktande av de framtagna strukturplanerna för skyfall, samt det pågående arbetet med att ta fram områdesplaner för dagvatten. Ser en risk i att peka ut en skyfallsyta i nära anslutning till programområdets huvudsakliga stråk för kollektivtrafikförsörjning.

Trafikkontoret anser att visionen ges väldigt stort utrymme i programhandlingen, vilket innebär att en tydligare konkretisering av programförslaget ur ett 10 – 15 års perspektiv därför får stå tillbaka. Trafikkontoret ser även ett generellt behov av fördjupade beskrivningar kring de föreslagna stadsutvecklingsåtgärder som berör infrastrukturen. Även konsekvensbeskrivningen behöver fördjupas, kartan som redovisar programförslaget göras tydligare. Begrepp som ”ny gatustruktur” behöver förklaras, samtidigt som programmet behöver bli tydligare gällande säkerställande av gemensamma funktioner och på så sätt bli mer detaljplaneförberedande.

Programmet behöver även en tydligare beskrivning av den totala mängden tillkommande bostäder i samtliga etapper, det vill säga totalt 6100 bostäder i etapp 0-5. Trafikkontoret delar inte stadsbyggnadskontorets uppfattning av att det finns en god förändringspotential för Vibrafongatan. Vidare lyfter trafikkontoret felaktigheter av bildunderlag, och syftesfel i textstycken.

Kommentar:

Programmet förhåller sig till det bostadsinnehåll som gällande översiktsplan pekar ut. Kapaciteten på kollektivtrafikförsörjningen och den avvägning som behöver ske i den totala stadsutvecklingen i sydvästra Göteborg är en viktig fråga och satsningar på kollektivtrafik behövs för att uppnå stadens Miljö- och klimatprogram samt Trafikstrategi.

Programhandlingen är bearbetad avseende resonemang kring infrastruktur och parkering i förslagsdelen, genomförandedelen samt konsekvensbeskrivningen. Godkännandehandlingen beskriver övergripande förslag och varje delområde mer ingående, med en avslutande del som beskriver aspekter att ta med sig till detaljplanearbete. Även konsekvensbeskrivningen har blivit mer fördjupad och kartunderlaget har bearbetats för att

bli mer tydligt. Stadsbyggnadsförvaltningen har sett programmets formuleringar avseende stadsmässighet och beskriver det som vill uppnås tydligare.

Förslag till lägen för samlade mobilitetslösningar pekas ut i bilagd Parkerings- och mobilitetsstrategi.

Finansieringen av nödvändiga åtgärder beskrivs i kapitel 5, Genomförande.

Miljömålen i konsekvensbeskrivningen har uppdaterats med aktuella mål enligt Göteborgs stads miljö- och klimatprogram 2021–2030. En god ljudmiljö går att skapa på innergårdar tack vare föreslagen kvartersstruktur längs gator med hög trafikbelastning. Ny bebyggelse kommer även att ha en avskärmande effekt vilket kommer att minska bullernivåerna vid befintliga bostäder.

Stadsbyggnadsförvaltningen är medvetna om konsekvenserna av att markparkering försvinner och det beskrivs i konsekvensbeskrivningen. En följd av minskade parkeringsytor är att bilkörandet också minskar, när bilen inte är lika tillgänglig. Programförslaget ger goda möjligheter till ett ökat antal hållbara transporter genom närheten till kollektivtrafik av hög standard samt förbättringar i och utbyggnad av gång- och cykelnätet. När det gäller antal parkeringar är inriktningen att de parkeringsplatser som försvinner på grund av bostadsexploatering behöver ersättas i den mån som de behövs. Parkering- och mobilitetsutredningar behöver visa på behov och efterfrågan innan beslut kan tas om hur många ersättningsplatser som behövs.

Programmet lyfter vikten av att Tratten-skolan blir en självständig enhet för att inte skapa en otrygg skolpassage över spårvägen.

Frölundabanan är en barriär som programmet lyfter, men barriären består inte bara av spårvägen utan även av de stora parkeringsytor som gör att avståndet mellan västra delen av Marconigatan och östra blir så stort. Genom att bygga på dessa parkeringsytor och se över gatusektionen kan barriären minska även om inte övergångarna blir fler.

Musikplatsens/Musikvägens utveckling mot korsningar i plan har nedprioriterats, men finns med i programhandlingen för att kunna utvecklas när annan kollektivtrafik har avlastat spårvägen.

Stadsbyggnadsförvaltningen delar synpunkten om fler arbetsplatser i Frölunda vilket är önskvärt men inte alltid så lätt att få till, i likhet med större delen av ytterområdena till Göteborg. Programförslaget medger dock gott om ytor för verksamheter och kontor i sin struktur. Den typen av bebyggelseinnehåll blir extra viktigt att få till i närheten av Västerleden där bullernivåer gör att inte bostäder är lämpligt.

Stadsbyggnadsförvaltningen delar uppfattningen om att ett stationsläge vid Frölunda torg hade haft större trafikal nytta och varit bättre ur ett stadsbyggnadsperspektiv. De reservat som redovisas i programmet har samma dragning som de reservat som finns med i översiktsplanen för Göteborg. De tre reservaten är alla placerade en bit ifrån Frölunda torg vilket försvårar möjligheten till ett lämpligt stationsläge i direkt anslutning till torget.

Trafiknämndens kommentar kring skyfallsytor noteras. Ytor för skyfall är markerade på markanvändningskartan. En ny dagvatten- och skyfallsanalys har tagits fram som bland annat belyser var föreslagen bebyggelse krockar med skyfallsytor och leder, efter vilket programförslaget har justerats.

15. Äldre-, vård- och omsorgsförvaltningen

Äldre samt vård- och omsorgsförvaltningen tillstyrker fortsatt programarbete men framför att programmet behöver kompletteras med ett äldreperspektiv. Önskar att det inom

Program för Frölunda arbetas med klimatmodellering och simulering för att säkerställa ett gott mikroklimat, då klimat och hälsa hänger samman och har stor inverkan på social hållbarhet, speciellt för äldre.

Framför att exploateringskalkyler och beslut om investeringar behöver innefatta och ta hänsyn till att det kan skapas både stora sociala- och hälsovinster för medborgarna, samhällsvinster och ekonomiska vinster för Göteborgs Stad, om planeringen och gestaltningen av området leder till en hälsosam, god och funktionell livsmiljö för äldre och sköra personer.

Lyfter att det fortsatta programarbetet behöver lyfta behovet av trygghetsbostäder, andra mellanformer av bostäder, samt vård- och omsorgsboende studeras och illustreras. Även behovet av lokaler och plats för olika verksamheter och aktiviteter för äldre. I det fortsatta arbetet behöver det också studeras hur ekonomiska och sociala vinster och nyttor kan uppnås genom att infrastruktur som lokaler, parker och andra utemiljöer kan samplaneras och samnyttjas i området.

Vid förtätning och stadsutveckling följer en ökning av mark- och fastighetsvärden i det befintliga fastighetsbeståndet. Detta kan inverka på boende- och lokalkostnader och påfresta hushåll och verksamheter på olika sätt och i olika hög grad. Högre boendekostnader liksom parkeringskostnader kan särskilt påverka många äldres levnadsvillkor. Det är viktigt att planeringen och bostadsexploateringen i programområdet utvecklas utifrån en ”människo- och åldersvänlighet”. Detta innebär att hänsyn och anpassningar görs utifrån äldre och sköra personers behov.

Tillgängligheten till en nära kollektivtrafik som når alla grupper behöver studeras och säkerställas. Parallellt med fortsatt planering av området bör ett arbete startas för normering och gestaltning av gång- och cykelbanor som är funktionellt tillgängliga för alla grupper.

I det fortsatta programarbetet behöver det tydligt pekas ut var det inte är lämpligt med byggnation och var det är lämpligt, samt tydligare beskrivas lämpliga skalor och höjd på bebyggelse. Det behöver tydligt framgå gränser för bevarande av natur- och parkmark samt var nya parkområden och allmänna platser och stråk är lämpliga.

I Program för Frölunda behöver den sociala konsekvensbeskrivningen kompletteras med ett äldreperspektiv. Förvaltningen önskar bli inbjudna till att delta i det fortsatta programarbetet samt i efterföljande och parallell planering i programområdet.

Kommentar:

Stadsbyggnadsförvaltningen anser att klimatmodellering och simulering är en fråga för kommande detaljplaner och vidare studier kring detta ligger som medskick till kommande detaljplanearbete i programhandlingen.

Frågor om utformning och tillgänglighet av den byggda miljön hanteras framåt enligt Boverkets och stadens riktlinjer i kommande detaljplanearbeten. Programhandlingarna är även kompletterade med ett stycke om principen om universell utformning som ett medskick till kommande skeden.

När det gäller vård- och omsorgsboende arbetar exempelvis Stadsbyggnadsförvaltningen med stadens övergripande behov och säkerställer genom projektutveckling och ansökningar om planbesked att de volymer som efterfrågas inom staden kan säkerställas på lämpliga platser. Under och efter samrådet hölls dialogworkshops kring sociala konsekvensanalys samt barnkonsekvensanalys för både invånare och tjänstepersoner där äldreperspektivet innefattades. Äldreperspektivet behöver hanteras ytterligare i fortsatt arbete med detaljplaner med mera.

Tillgängligheten till kollektivtrafik är god i de allra flesta delar av centrala Frölunda, på grund av spårvägen. Ruddalens idrottsområde och en framtida skola ligger på ett större avstånd från kollektivtrafik än vad som är önskvärt, men Musikvägens bredd medger busstrafik så att även Ruddalen kan kollektivtrafikförsörjas i framtiden.

Programförslaget har utvecklats och är tydligare i sin beskrivning av exploateringen i delområdena. Kartmaterial har tydliggjorts.

16. Göteborgs Energi

Framför att det finns allt från lågspänningsnät med tillhörande kabelskåp, högspänningsnät med tillhörande nätstationer och 130 kV nät innehållande både 130 kV ledningar och 130/10 kV transformatorstation samt styr och signalnät inom programområdet. Flera av de planerade byggnaderna kommer i konflikt med GENAB:s anläggningar. Framför att lågspänningsanläggningar, styr- och signalnät och ibland högspänningsanläggningar kan flyttas till en rimlig kostnad för att exploatera, men att de 130 kV anläggningarna däremot är väldigt svåra att flytta och kostnaderna blir väldigt stora.

Gällande fjärrvärme lyfts att det finns flertalet stora och viktiga fjärrvärmeledningar och en knutpunkt i PC Marconi som kommer i konflikt med programmets planer, samt att dessa behöver vara kvar eller flyttas till nytt läge i närheten. Det finns även behov av teknikrum/teknikhus och uppställningsplats för portabla pannor vid Musikplatsen och Tratten. En befintlig passage under spåren, behöver beaktas så att den kan vara kvar.

Framför att de behöver planstöd för befintliga och nya ledningar, och lyfter även att det finns tunnlar i området som behöver tas hänsyn till i kommande detaljplanarbeten.

Kommentar:

Noteras.

17. Göteborgs Spårvägar

Är positiva till programmet i sin helhet. Lyfter parkeringsfrågan och menar att det kommer kräva en stor omställning och stora kollektivtrafikinvesteringar inom och utanför programområdet för att klara detta. Vill att planskildheten vid Musikvägen behålls samt att antalet korsningspunkter vid Marconigatan inte blir fler, utformningen av kvarvarande korsningar blir viktiga.

Kommentar:

Planskildheten vid Musikvägen behålls i nuläget, men är med som ett framtidsscenario när mer eller annan kollektivtrafik är på plats som avlastar Frölundabanan. Korsningspunkterna är inte utökade längs mellersta Marconigatan. I norr föreslås ytterligare ett läge över Marconigatan, vid förskolan, men det påverkar inte Frölundabanan, utan en eventuell ny linje.

Statliga och regionala myndigheter m.fl.

18. Länsstyrelsen

Länsstyrelsens samrådsyttrande har bilagts, se bilaga.

Länsstyrelsen har följande synpunkter:

Påpekar att programmet bygger på utredningar från olika årtal och att det under de senaste åren har planerats och byggts en hel del och att det således inte är aktuella utredningar längre.

Länsstyrelsen ser positiv på förtätning. Dock måste kommande planer hantera de konsekvenserna som en tät bebyggelse vid trafikstråk kan innebära. Buller, vibrationer samt tillgång till dagsljus och grönska är några av de frågor som behöver beskrivas.

Norra Marconigatan har pekats ut som huvudstråk med bebyggelse på bägge sidor och anpassat till oskyddade trafikanter, samt att det rekommenderas att skapa reservat i kommande detaljplaner för en framtida spårväg som var ett förslag i den fördjupade översiktsplanen för Frölunda-Högsbo. Länsstyrelsen vill uppmärksamma Staden på att bebyggelseutvecklingen ska gå i takt med bygget av spårvägen, som är en del av den planerade kollektivtrafikförstärkningen.

Prövningsgrunder enligt PBL 11 kap. 10§

Miljökvalitetsnormer

MKN Luft - LST vill uppmärksamma att luftföroreningshalterna i anslutning till Västerleden, Dag Hammarskjöldsleden är mycket höga och MKN riskerar att överskridas. Även längs Marconigatan och Radiovägen är halterna höga. Menar att underlaget bör kompletteras med NO₂ för dygns- och timmedelvärde då dessa också behöver klaras och är svårare att uppnå.

Vidare anser Länsstyrelsen att områdena runt Söderleden och Västerleden främst ska ses som lämpliga för verksamheter. Dock behöver MKN luft klaras även för verksamhetsområden där allmänheten har tillträde.

Vill uppmärksamma att det i DP-skede är nödvändigt med detaljerade luftutredningar som tar hänsyn till byggnaders utformning, höjd och placering. En förtätning av ett gatuumråde där MKN klaras idag kan leda till försämrade värden.

MKN Vatten - programförslaget saknar både information och vägledning för hantering av MKN för vatten. LST upplyser om att i kommande detaljplaner blir MKN vatten en viktig fråga att hantera och behöver redovisa vilka försiktighetsmått som ska vidtas samt visa att planerna medverkar till att MKN följs.

Stora ån och Välen är idag hårt belastade. Därför är det viktigt att kommande detaljplaner redovisar hur belastningen på dessa vattendrag minskas. Vidare behöver det förtydligas vad reningen med hjälp av dagvattendammarna intill Stora ån syftar till. Om det är att uppnå MKN för vatten, bör det vara en del av rekommendationer för kommande detaljplaner inom området som berörs av Stora ån.

Hälsa och säkerhet

Buller - Länsstyrelsen anser att i kommande detaljplanering behöver även närhet till eventuella störande verksamheter som t.ex. panncentral och risken för påverkan på människors hälsa studeras.

Vibrationer - Länsstyrelsen anser att inom områdena i närhet till större vägar och spårvägar kan det finnas risk för vibrationsstörningar. I kommande detaljplanering inom sådana områdena, behöver risk för störande vibrationer utredas. Särskilt med tanke på att till exempel bostäder föreslås längs Marconigatan.

Markmiljö - Utöver de områden som misstänks vara förorenade utifrån nuvarande eller tidigare markanvändning behöver även fyllnadsmassor med okänt ursprung eller misstänkt föroreningsinnehåll undersökas i kommande detaljplanearbete. Det vill säga om området är utfyllt till exempel, för parkeringsplats eller för befintlig byggnation.

LST upplyser om att det eventuellt kan finnas risk för föroreningar från diffust nedfall i övre markskiktet. Detta kan förekomma inom områden som behålls som naturområden

som en del av tex förskole- /skolgård. Det behöver redas ut särskilt vid planering för förskola/ skola.

Skyfall och översvämning

En hänvisning till stadens tematiska tillägg för översvämningsrisker hade varit bra att få med i planprogrammet då det där framgår vilka planeringsnivåer som gäller för skyfall beroende på funktion.

Farligt gods

Västerleden är en primär transportled avseende farligt gods vilket planprogrammet lyfter. Det hade varit önskvärt med tydligare beskrivning av förutsättningarna som staden nu föreslår i den nya översiktsplanen.

Vill att det hänvisas till avstånden som nya ÖP anger då FÖP99 utgått.

Med tanke på de mängder och ämnen som går på aktuell led anser länsstyrelsen att riskfrågan ska hanteras tidigt och vara en planeringsförutsättning för aktuella områden. Här kan Länsstyrelsens riskpolicy vara ett bra stöd. Den bästa skyddsåtgärden är ofta avstånd. Kommunens eget ställningstagande om att området närmast leden inte lämpar sig för bostäder eller stadigvarande vistelse skulle även kunna lyftas in i planprogrammet.

Dagvattenhantering

Det framgår i programförslaget att finns behov av en större reningsanläggning för dagvatten för att minska föroreningsbelastningen på Stora ån och Välen. LST undrar var denna anläggning ska ligga och om det ska vara inom programområdet bör det förtydligas hur det kommer att säkerställas. Vidare bör hänsyn tas till att Stora Ån är ett vattendrag med fiskvärden.

Riksintressen

Västerleden och dess trafikplatser - Vid kommande planering behöver staden ta ställning till och redovisa att riksintresset Västerleden inte kommer att påtagligt skadas.

Råd enligt PBL och MB

Allmänna intressen

Frisk luft, människors hälsa - Miljökvalitetsnormerna för luft motsvarar bara en lägsta godtagbar nivå, LST anser att vi bör klara riksdagens nationella miljömål "Frisk luft". Uppmärksammar även att WHO:s riktlinjer har reviderats, och att EUs luftkvalitetsdirektiv håller på att revideras och beräknas vara klart 2023, Sverige har sedan två år på dig att implementera detta.

Klimatförändringar, ökande temperaturer - Kommunen bör belysa frågan om ökande temperatur och om det krävs åtgärder som är viktiga att ta hänsyn till i den kommande planeringen.

Vatten och avlopp - Kapaciteten i Ryaverkets avloppsreningsverk är begränsad. Länsstyrelsen anser att i kommande detaljplanering bör kommunen utreda och kommentera om och hur ytterligare påkoppling på det kommunala nätet klaras inom tillståndet.

Naturmiljö

I grönstrukturutredningen anges att en naturvärdesinventering ska genomföras inom programarbetet. Det framgår att det finns viktiga miljöer för fladdermus och mindre hackspett. Länsstyrelsen skickar med att alla fågelarter är skyddade genom artskyddsförordningen och det är viktigt att kommunen kan visa på att inga arter riskerar att påverkas negativt vid exploateringar. Vid utförandet av naturvärdesinventeringen bör

därför även fågellivet inventeras. Detta sker normalt lämpligast genom att en häckfågelinventering genomförs.

Av kommande NVI behöver det framgå om skyddade arter förekommer, om skyddade arter använder området för fortplantning, övervintring eller vila, samt hur planarbetet påverkar förutsättningarna för dessa arter.

Vatten

Det är stadens ansvar att föreslagna exploateringen inte leder till ökade flödena till Stora Ån. Markavvattningsföretaget för Stora Ån bör höras som sakägare i det fortsatta planarbetet.

Programområdet berör en grundvattenförekomst. Det är bra att påverka och åtgärder för att skydda denna utreds i kommande detaljplanering.

Kulturmiljö

Länsstyrelsen ser positivt på att de värden och kvalitéer som lyftas fram i kulturmiljöunderlaget har inarbetats i programmet och lämnas som rekommendationer med vägledning för kommande planering.

Trafik

Trafikverket liksom Länsstyrelsen efterlyser en trafikutredning som är aktuell. Därmed behöver staden beskriva vilka trafikåtgärder anser vara nödvändigt för ett genomförande av programförslaget.

Social hållbarhet och barnperspektiv

Vill uppmärksamma att området sedan den bifogade SKA/BKA-analysen (2015) gjordes har bebyggts med flera nya kompletteringar och befolkningens mängd har utökats avsevärt. Demografin har ändrats i takt med åren, inför kommande detaljplanering bör staden uppdatera medborgarperspektivet för den föreslagna utvecklingen.

Koppling till miljömålen

Programmet redovisar en kort beskrivning av vilka av stadens egna miljömål som berörs av programförslaget och hur de är bemötta. Länsstyrelsen förutsätter att kommande planering reflekterar dessa åtaganden.

Synpunkter enligt annan lagstiftning

Fornlämning- och arkeologi

Delar av programområdet är fornlämningsrikt vilket medför att arkeologiska uppdrag i form av utredningar och förundersökningar kan krävas. Hantering av fornlämningar och arkeologiska insatser bör ske inom ramen för detaljplanarbetet.

Vattenverksamheter

I kommande detaljplaner bör det beskrivas att till exempel grundvattenbortledning eller anläggande av nya dagvattenutlopp kan innebära vattenverksamhet enligt 11 kap miljöbalken och kan kräva anmälan eller tillstånd.

Behovsbedömning

Staden har bedömt att programförslag inte innebär betydande miljöpåverkan så som avses i Miljöbalken 6 kap 11 §. Avstämning har gjorts med Länsstyrelsen 2016-09-23. Länsstyrelsen instämde i kommunens bedömning.

Dock gäller denna undersökning för programmet och nya ställningstaganden behöver tas vid fortsatta detaljplaner.

Kommentar:

Stadsbyggnadsförvaltningen håller med om de behov som finns i framtida detaljplanearbeten länsstyrelsen beskriver, det vill säga: miljö kvalitetsnormer (MKN) luft, buller, vibrationer, markmiljö, vatten och avlopp samt kulturmiljö och arkeologi. Detta skickas med som medskick till kommande skeden.

Frågor som har kompletterats i programhandlingen är MKN vatten samt en dagvatten- och skyfallsanalys (en reningsanläggning för dagvatten ska placeras utanför programområdet, i den södra delen av programmet för Tynnered), risker och farligt gods, MKN luft, klimatförändringar och ökande temperaturer samt en trafikanalys och trafikala åtgärder.

När det gäller Västerleden och dess trafikplatser gör det tillkommande antalet bilresor att Tynneredsmotet kan komma att behöva kapacitetshöjande åtgärder av trafiksäkerhetsskäl. Programmet redovisar därför ett exempel på åtgärder som kan genomföras i motet, om trafikutvecklingen blir så som trafikanalysens resultat visar. Åtgärderna omfattar bland annat ett antal trafiksignaler i cirkulationsplatsen och extra körfält på Västerledens avfartsramper.

En naturvärdesinventering (NVI) har tagits fram och programförslaget har justerats baserat på inventeringen. NVI:n noterar tre skyddade (fridlysta) fågelarter: större hackspett, gröngöling och rödhake. Då individerna är rörliga har de inte märkts ut på karta. Två arter upptagna på rödlistan 2020 noterades vilket avser flertalet fynd av alm och ask.

Genomförd NVI omfattade inte en inventering av fladdermus och fågelarter, detta skickas dock med som medskick till kommande skeden. Eftersom ingen riktad inventering av programområdets fågelfauna genomförts saknas information om i vilken utsträckning de gröna stråken nyttjas som livsmiljö och spridningslänk. Det i sin tur medför att det inte med säkerhet går att analysera miljöns känslighet och påverkan vid en eventuell exploatering. Riktade artinventeringar är därför viktiga att genomföra i detaljplaneskedet.

När det gäller aktualiteten på den sociala konsekvensanalysen genomfördes, utöver SKA/BKA-analysen från år 2015, även en workshop år 2023 med tjänstepersoner som syftade till att kartlägga programförslagets konsekvenser ur socialt perspektiv och barnperspektiv och utgöra ett underlag till konsekvensbeskrivningen.

19. Lantmäterimyndigheten

Lantmäterimyndigheten har inga synpunkter i detta skede.

Kommentar:

Noteras.

20. Räddningstjänsten

Räddningstjänsten har inget att erinra mot programförslaget i samrådsskedet, men anser att listan i avsnittet "Övriga rekommendationer" behöver kompletteras med en punkt om riskutredning på motsvarande vis som för andra utredningar.

Kommentar:

Handlingen har kompletterats enligt synpunkten.

21. Skanova

Skanova önskar medverka i ett tidigt skede i detaljplanearbetena för att få med befintliga ledningar i planeringsunderlaget.

Kommentar:

Noteras.

22. Trafikverket

Lyfter att det anges i Trafikutredningen att stora delar av den inte längre är aktuell. Trafikverket ställer sig därav frågande till vilka eventuella åtgärdsförslag som staden anser behövs för att genomföra programmet. De åtgärder som Staden angivit som inte längre är aktuella har Trafikverket inte utvärderat.

Trafikverket anser att trafikutredningen bör förtydligas och uppdateras samt att det bör tydliggöras vilka konsekvenser förslaget har för väg E6.20 Västerleden. Att utvärdera påverkan på trafiksystemet i respektive detaljplan kan komma att bli komplext och ett samlat grepp av påverkan på trafiksystemet är ofta mer effektivt. Staden bör även precisera förslag för vad som bör göras för att hantera Frölundamotet och Tynneredsmotet för att kunna ta ställning till eventuella förändringar gällande ett ökat trafiktillskott.

Tynneredsmotet är utpekad som en av flera översvämningsytor inom området. Trafikverket anser att det måste förtydligas vilket område som åsyftas. Diken tillhörande statlig väg är inte dimensionerade för att ta emot dagvatten från andra områden än vägen. Trafikverket anser inte att det är tydligt om det är kommunalt eller statligt vägområde som avses dimensioneras för översvämning.

Trafikverket noterar att staden anger att kollektivtrafiklösningen i förslaget bygger på Metrobuss. Metrobuss på Västerleden kommer utredas i ÄVS Västerleden. Trafikverket kan därför i nuläget inte göra någon tydlig bedömning av fysiska konsekvenser i området om det byggs.

Trafikverket vill även påpeka vikten av att vid planering i området följa Avsiktsförklaring Utveckling Högsbo-Frölunda som i december 2020 tecknades mellan bland annat Trafikverket och Göteborgs Stad.

Kommentar:

Inom ramen för Program för Frölunda och Program för Tynnered har en gemensam trafikanalys tagits fram med syfte att undersöka den påverkan som utvecklingen av programområdena och delar av omgivande stadsdelar har på Frölundamotet och Tynneredsmotet. Trafikanalysen är utgått från de förändringar av vägnätet som programmen föreslår. När det gäller Västerleden och dess trafikplatser gör det tillkommande antalet bilresor att Tynneredsmotet kan komma att behöva kapacitetshöjande åtgärder av trafiksäkerhetsskäl. Programmet redovisar därför exempel på åtgärder som kan genomföras i motet, om trafikutvecklingen blir så som trafikanalysens resultat visar. Åtgärderna omfattar bland annat ett antal trafiksignaler i cirkulationsplatsen och extra körfält på Västerledens avfartsramper.

Genom de åtgärder som föreslås i trafikanalysen bedöms de ökade trafikmängderna kunna hanteras vid Radiovägen och Frölundamotet, även om viss restidsförsämring jämfört med dagsläget är att förvänta. Med föreslagna åtgärder bedöms det inte vara risk för köbildning vid moten samt på- och avfartsramperna som riskerar att utgöra trafikfara eller påtagligt påverka framkomligheten på Västerleden negativt.

Den översvämningsyta vid Tynneredsmotet som pekas ut i Dagvattenutredningen är inte en utpekad översvämningsyta i programmets godkännandehandling. Programmets föreslagna ytor för skyfall är markerade på markanvändningskartan.

23. Vattenfall Eldistribution AB

Vattenfall Eldistribution har inga elanläggningar inom planområdet och har inget att erinra.

Kommentar:

Noteras.

24. Västtrafik

Framför att det är av yttersta vikt att spårvägen mellan Frölunda torg och Marklandsgatan förblir av hög klass och med god framkomlighet. Att omvandla den planskilda korsningen mellan Musikvägen och Marconigatan skulle påverka spårvagnstrafiken negativt.

I övrigt ser Västtrafik att ett fortsatt arbete bör bedrivas för att beskriva standard och kvalitet på en framtida spårväg mellan "Musikplatsen" och "Marconiplatsen" och med fortsättning i Dag Hammarskjölds allé. Detta för att kunna ta beslut om utformning av "Musikplatsen" så att åtminstone någon av banorna behåller eller förbättrar restiden mellan Frölunda och centrala Göteborg.

Framför att för att kunna hantera ett ökat kollektivtrafikresande till följd av tillkommande bebyggelse och överflyttning från bil till kollektivtrafik, behöver det planeras för hållplatser för spårvagn som medger 45 meter långa vagnar. Detta är en förutsättning för att kunna öka kapaciteten och behöver säkerställas så snart som möjligt.

Det pågår en åtgärdsvalsstudie för Västerleden i vilken hållplatser för Metrobuss innefattas. Detta kan behöva tas hänsyn till i framtida detaljplaner trots att det inte redovisas i detta program.

Kommentar:

Planskildheten vid Musikvägen behålls i nuläget, men är med som ett framtidsscenario när mer eller annan kollektivtrafik är på plats som avlastar Frölundabanan. Korsningspunkterna är inte utökade längs mellersta Marconigatan. I norr föreslås ytterligare ett läge över Marconigatan, vid förskolan, men det påverkar inte Frölundabanan, utan en eventuell ny linje.

Övrigt noteras.

Sakägare

Sakägare i form av bolag, myndigheter, föreningar etc. har namngivits. Personnamn har inte skrivits ut, utan skrivs som "fastighetsägare" för att möjliggöra att samrådsredogörelsen publiceras på kommunens hemsida. Uppgifter om personnamn som är kopplade till yttrandena finns på Stadsbyggnadsförvaltningen.

25. Skandia Fastigheter

Saknar visioner gällande handel inom programområdet, önskar att *Riktlinjer för handel i planeringen i Göteborgs Stad*, godkänd i byggnadsnämnden 2017-06-21, *Övergripande handelsutredning för Göteborgs Stad*, 13 december 2015 och *Marknads- och stråkanalys för Frölunda Torg* i samband med framtagande av detaljplan, 2018-07-05 inarbetas i programhandlingen.

Ser en mycket stor begränsning i hur detaljplanerna inom programområdet kan bekosta grundläggande infrastruktur då detaljplanerna i sig innehåller en stor del allmän plats som skall bekostas av exploateringen. Lyfter att medfinansieringsgraden bör ta hänsyn till den aktuella anläggningens ålder och återstående livslängd, där staten/staden tar en större del ju äldre den aktuella anläggningen är.

Kommentar:

Programhandlingen har kompletterats resonemang om utveckling av handel och verksamheter inom programområdet. Översiktlig behandling av ekonomi, genomförande och finansiering av åtgärder finns i kapitel 5, Genomförande. Övriga synpunkter noteras.

26. Styrelsen för Ruddalens samfällighet

Efterfrågar trygga skolvägar inom programområdet, samt bättre belysning vid gångstråk till och från busshållplatser. Önskar någon form av vatten vid Altplatsen för lek (likt plaskis i Kungsladugård), vill att Positivparken rustas upp.

Önskar utveckling av Frölundaskolan, enligt bifogat förslag.

Ser positivt på att Ruddalensområdet utvecklas, önskar att Skinnarehallens kylanläggning isoleras pga buller. Saknar platser för kultur i området, tex scen. Efterfrågar hög arkitektonisk ambition av byggnaderna i Ruddalen och att stråken korsar idrottsplatserna och inte bara går runt/bakom vilket skapar otrygga miljöer. Föreslår även att det planeras för kommersiell service för användning under en större del av dygnet.

Uppmärksammar om att det redan är problem med stående vatten vid Tvärflöjtsgatan/Fiolgatan vid Frölundaskolans entré.

Positiva till fler radhus i området kring Fiolgatan, och vill även uppmuntra till fler större lägenheter om 4-5 rum.

Kommentar:

Kommentarerna noteras och Stadsbyggnadsförvaltningen hänvisar i stort till Idrotts- och föreningsförvaltningen när det gäller utvecklingen av Ruddalen. När det gäller stående vatten hanteras det i förslag på skyfallsytor och skyfallsleder.

27. BK Heid

För närvarande är bristen på idrottshallar och då särskilt idrottshallar med så kallat fullmått (plan yta om 40 * 20 meter) påtaglig. BK Heid önskar att programmet beaktar behovet av idrottshallar i närområdet. En sådan kan lämpligen lokaliseras till Ruddalen, vilket då kan bli en naturlig plats för idrott och motion.

Kommentar:

Frågan hänvisas till Idrotts- och föreningsförvaltningen.

28. Svenska Kyrkan

Vill att kyrkans dominerande inslag i landskapet och området bibehålls, vill att hänsyn tas till kyrkan vid bestämmelser om höjd och placering av ny bebyggelse.

Vill ej att föreslagen bebyggelse placeras direkt utanför kyrkomurarna, och anser att huskropparna på andra sidan gatan är för höga.

Lyfter att kyrkans behov av parkering behöver tillgodoses om det byggs på parkeringsplatsen, och om det byggs där bör dessa byggnader vara låga.

Kommentar:

Programförslaget har bearbetats för att lämna större avstånd till Frölunda kyrka och kompletterats med tydliga rekommendationer om att hänsyn ska tas till kyrkan och siktlinjer mot kyrkan.

Bostadsrättsinnehavare, hyresgäster, boende

Inkomna yttranden från bostadsrättsinnehavare, hyresgäster och boende sammanfattas och kommenteras ämnesvis på sidorna 26-29. Från sidan 30 och framåt har enskilda yttranden sammanfattats var för sig. Personnamn anges inte. Synpunkterna finns i sin helhet på stadsbyggnadskontoret. Eftersom de inledande ämnesvisa kommentarerna i allt väsentligt bemöter de synpunkter som framförts har enskilda yttranden från sakägare, bostadsrättsinnehavare, hyresgäster, boende och övriga endast kommenterats i undantagsfall.

Ämnesvis sammanfattning av synpunkter med kommentarer

Programhandlingen

Redaktionella synpunkter på programhandlingen har kommit in. Dessa rör otydligheter i kartmaterialet och en önskan om att förenkla språket i handlingarna.

Uttrycks önskan om att utöka planområdets gränser då även boende utanför gränserna påverkas av ökad exploatering.

Kommentar:

Redaktionella justeringar har gjorts i handlingen och av kartmaterialet för att tydliggöra och förenkla.

Trafik

Bland de yttranden som har kommit in gällande trafik i området finns en stor oro för ökade trafikmängder, framför allt längs Radiovägen, men även i området i stort. Det önskas bredare cykelbanor och att kollektivtrafikens kapacitet stärks inom området men även längs Söderleden och till Mölndal.

Finns även en oro gällande barnperspektivet och möjligheten för barn att röra sig på egen hand då det kan uppstå nya hinder för detta i och med ny exploatering och mer trafik.

Kommentar:

En viktig del i programmet är att skapa möjligheter för nya bostäder, inte bara för att skapa nya boendetyper och ett större befolkningsunderlag i Frölunda utan också för att det behövs bostäder i regionen. Detta är i enlighet med den antagna översiktsplanen för Göteborg.

Planeringen av Frölunda kan kortfattat beskrivas som en satsning på grönstrukturer samt kollektivtrafik med det avsedda resultatet att minska resandet med bil. Stadsbyggnadsförvaltningen har under arbetet med programmet sett det som prioriterat att värna, nyttja och utveckla befintlig användning av park- och naturområden och lekplatser då de är viktiga kvaliteter för området och används av många. Av det skälet föreslår programmet i första hand byggnation på platser där det redan idag finns bebyggelse och/eller parkering. Det finns stor potential till att förändra användningen av dessa ytor om man ser över bilanvändningen, resvanorna och möjligheterna till kollektivtrafikresor i området.

Buller

Bland de yttranden som har kommit in gällande trafik i området finns en stor oro för det buller som ökade trafikmängder kan medföra, framför allt längs Radiovägen, men även i området i stort. Det önskas att bullerutredningar tas fram längs med vägar men även in till skrinna hallen i Ruddalen.

Kommentar:

Bullerfrågan kommer att hanteras i fortsatt detaljplanering.

Parkering

Åsikterna gällande förtätning på parkeringsplatser är delade. En del lyfter det som positivt att den marken nyttjas bättre medan flera är oroliga över att deras bilparkering kommer försvinna eller att man inte kommer att ha råd med en parkeringsplats i ett garage.

Kommentar:

Det finns stor potential till att förändra användningen av dessa ytor om man ser över bilanvändningen, resvanorna och möjligheterna till kollektivtrafikresor i området. Där emot måste frågan om parkeringen detaljstuderas och gestaltas i varje detaljplan. Som en del i åtgärderna för att minska resor med bil beskrivs mobilitetshubbar som ett komplement till traditionella parkeringshus. En mobilitetshubb erbjuder fler funktioner än traditionell bilparkering och kan förändras allt eftersom tekniken utvecklas. Exempel på funktioner är cykelparkering, laddningsstationer, fordonsservice, låncyklar, bilpooler, sopsortering och posthantering.

När det gäller antal parkeringar är inriktningen att de parkeringsplatser som försvinner på grund av bostadsexploatering behöver ersättas i den mån som de behövs. Parkering- och mobilitetsutredningar behöver visa på behov och efterfrågan innan beslut om hur många ersättningsplatser som behövs kan tas.

Grönstruktur

Bland de yttranden som har kommit in gällande grönstrukturen i området rör de flesta Ruddalen och en förtätning här är inte önskvärd. Grönområden generellt lyfts som viktiga och dessa ska bevaras och inte bebyggas. Även skogsområdet öster om Gnistgatan lyfts som viktigt att bevara och man efterfrågar en NVI för naturområdena inom planområdet.

Kommentar:

En naturvärdesinventering (NVI) är nu framtagen. Bostäderna som i tidigare förslag var placerade vid Ruddalens föreningsby har tagits bort.

Ytan där en ny skola föreslås vid Ruddalens entré är i NVIn utpekad som Påtagligt naturvärde, här finns dock inga särskilt skyddsvärda träd utpekade. Stadsbyggnadsförvaltningen har här gjort bedömningen att inga andra lägen lämpar sig bättre för en ny skola, förutom de lägen som också är utpekade i programförslaget. Dessa bedöms dock inte räcka för att klara behovet av nya skolplatser.

För Gnistgatan beslutade Byggnadsnämnden om positivt planbesked 2021-06-22. Här har programmet gjort bedömningen att större hänsyn ska tas till Järnbrottsskogens naturvärden, och föreslår därför bebyggelse i mindre omfattning på den västra sidan om Gnistgatan. Lämplig exploateringsgrad och placering prövas i kommande planarbete.

Klimat

Det saknas en konsekvensanalys gällande klimatet i programhandlingen. Man lyfter att området redan har problem med dagvatten och att det är viktigt att träd bevaras samt att det görs fördjupade skyfallsutredning inför nybyggnation.

Kommentar:

Programhandlingen har kompletterats med skyfallsstyr utmarkerade i kartunderlaget.

Förtätning, insyn/dagsljus och gestaltning

Majoriteten av de synpunkter som har kommit in gällande föreslagen förtätning lyfter en önskan om att ingen förtätning ska ske, framför allt inte i närheten av deras bostad. Programförslaget är för tätt och för trångt, på vissa ställen även för högt.

Flertal yttranden gällande oro för ökad insyn och påverkan på dagsljusinsläpp som ny bebyggelse kan medför.

Det önskas en variation i gestaltning och av boendeformer och bebyggelse typer. Flera lyfter Järnbrotts bebyggelsekaraktär som viktig att visa hänsyn till. Flera yttranden berör höjder på byggnader, enstaka föreslår höga byggnader men de flesta anser att byggnadshöjderna ska hållas nere, att höga byggnader inte ska planeras nära varandra och att våningstalen ska hållas nere.

De områden som särskilt pekas ut som känsliga för ökad förtätning är Ruddalen, området mellan "Käppen" och "Kommandobryggorna" och Järnbrott.

Kommentar:

Som beskrivs ovan är en viktig del i programmet att skapa möjligheter för nya bostäder, inte bara för att skapa nya boendetyper och ett större befolkningsunderlag i Frölunda utan också för att det behövs bostäder i regionen. Detta är i enlighet med den antagna översiktsplanen för Göteborg.

Exploateringsgrad, höjder på byggnader samt gestaltning i detalj kommer att studeras i detaljplaneskedet. Hänsyn ska dock tas till omkringliggande bebyggelse när det gäller kulturmiljövärden men även faktorer som dagsljus och insyn kommer att ha påverkan på vilken bebyggelse som föreslås i detaljplanerna.

Trygghet

Många oroliga över att ökad exploatering leder till ett mer otryggt område. Man vill att hänsyn tas till den befintliga skolan vid Radiovägen och att belysning ses över vid Ruddalen och vägen mot Kaverös. Man önskar en ny polisstation i området och att det blir en variation av bebyggelse typer, inte bara lägenheter.

Kommentar:

Stadsbyggnadsförvaltningen ser inte att fler bostäder automatiskt leder till en minskad trygghet. Fler bostäder kan leda till att fler platser befolkas och möjliggör att mötesplatser, grönområden och stråk kan utvecklas. Frågor om utformning av den byggda miljön, exempelvis ur ett trygghetsperspektiv, fördjupas i kommande planering.

Ekonomiska aspekter

Många oroliga över att förslaget leder till ökade kostnader i form av dyrare parkeringsplatser när markparkering förläggs i garage. Boende vid Radiovägen är oroliga över minskat värde på deras fastigheter och så lyfts frågan om vilka som kommer att ha råd att bo i de nya bostäderna.

Kommentar:

Se kommentar om parkering ovan. Frågan om bostadspriser noteras.

Synpunkter till politiken

Frågor om vilka som äger och driver dessa frågor lyfts. Det uttrycks även att förslaget kör över vanligt folk och att kommunen struntar i arbetarklassområdena och inte lyssnar på vad de som bor i området idag vill ha för utveckling. Kommunen prioriterar inte de boende i området idag och lyssnar inte på inlämnade synpunkter.

Kommentar:

Stadsplanering och frågan om hur marken i Göteborg ska användas är i slutändan en politisk fråga som avgörs i stadens politiska nämnder.

Övrigt

Synpunkt har kommit in gällande olämpligheten att bygga längst med Radiovägen pga geotekniska förutsättningar, samt en oro för hur sprängningar kommer påverka befintliga fastigheter.

Det har lyfts att det finns behov av fler fullstora idrottshallar när andelen barn och unga ökar i området, men även att man inte vill att det byggs fler idrottsanläggningar.

Synpunkt har även kommit in gällande att bebygga Frölunda torgs parkeringsplatser vilket man anser kommer förstöra för handeln.

Kommentar:

En bebyggelseutveckling utmed Radiovägen prövas i en pågående detaljplaneprocess. Här studeras bland annat de geotekniska förutsättningarna mer i detalj. Sprängningar är en del av byggnation som är strängt reglerad bland annat i syfte att inte skapa olägenheter för kringboende.

När det gäller idrottshallar hänvisas till Idrotts- och föreningsförvaltningen.

När det gäller antal parkeringar i programområdet är inriktningen att de parkeringsplatser som försvinner på grund av bostadsexploatering behöver ersättas i den mån som de behövs. Parkering- och mobilitetsutredningar i samband med detaljplanering behöver visa på behov och efterfrågan innan beslut om hur många ersättningsplatser som behövs kan tas.

Frågor utanför planprogrammet

Det föreslås att man bygger vid Säve flygplats och att man bygger bostäder vid Söderleden istället för en bussdepå. Oro över de nya bostäder som ska byggas vid antenngatan på grönytor och kolonilotter.

Kommentar:

Det finns ett stort behov av bostäder i hela regionen och detta programarbete studerar lämpligheten till fler bostäder i närheten av Frölunda torg. Konsekvenserna och förutsättningarna för detta kommer att studeras mer i detalj i framtida planarbeten.

29. Boende på Norra Dragspelagatan

Oroliga över förtätningen, skugga, minskat dagsljus och byggande på parkeringsplatser samt undrar vem som ska ha råd med dessa dyra bostäder. Undrar om de kommer erbjudas ny parkeringsplats.

30. Boende på Fiolgatan

Menar att förtätning genom byggande på parkeringsplatser gör biläggande till en klassfråga.

31. Boende på Norra Dragspelsgatan

Anser att det inte bör byggas mellan "Knäppen" och "Kommandobryggorna". Vill ha kvar parkeringsplatserna, och menar att det redan är för trångt där för ytterligare bebyggelse.

32. Boende på Norra Dragspelsgatan

Anser att det är för tätt och trångt.

33. Boende på Södra Dragspelsgatan

Vill ej att det förtätas, anser att det istället bör byggas mellan Sisjömotet, Eklanda och Mölndal, samt att det bör finnas spårvagn mellan Frölunda och Mölndal.

34. Boende på Norra Dragspelsgatan

Vill ej att det förtätas och byggs garage, menar att det kommer locka till sig kriminella.

35. Boende på Södra Dragspelsgatan

Vill att det ska byggas någon annanstans, förslagsvis där det redan finns höga byggnader.

36. Boende på Fagottgatan

Vill ej att det byggs på hens parkeringsplats.

37. Boende på Södra Dragspelsgatan

Vill ha grönområden och inte förtätning, menar att kostnaderna för parkeringsplats kommer bli mycket dyrare om de förläggs i garage samt att boende i området inte kommer ha råd med det. Ifrågasätter vilka som driver och äger dessa frågor politiskt.

38. Boende på Norra Dragspelsgatan

Vill ej att det förtätas eller placeras ny bebyggelse nära befintlig pga insyn. Saknar möjlighet till inlåst motorcykelparkering, menar även att det redan är ont om parkeringsplatser i området. Framför att det är ett låginkomstområde med många äldre som inte vill bo i ett storstadcentrum, utan vill ha luft och gröna ytor. Föreslår att ny bebyggelse förläggs vid Säve flygplats.

39. Boende på Södra Dragspelsgatan

Ifrågasätter att parkeringsplatser försvinner, har elbil och undrar var den ska kunna laddas.

40. Boende på Pianogatan

Vill ej att det byggs så tätt och högt kring Frölunda torg/käppen, menar att det är ett integritetsbrott.

41. Boende på Södra Dragspelsgatan

Vill ej ha garage för att det är dyrt, och anser sig inte ha råd med det.

42. Boende på Pianogatan

Menar att förtätningen kommer leda till mer våld och kriminalitet. Kommer leda till att befintliga bostäder får sämre dagsljusförhållanden samt att många kommer bli tvingade att göra sig av med sina bilar. Menar att kommunen struntar i arbetarklassområdena.

43. Boende på Fiolgatan

Vill ej att det byggs i Ruddalen. Positiv till att det byggs på parkeringsplatser.

44. Boende på Norra Dragspelsgatan

Undrar hur parkeringsplatser ska lösas till alla bostäder, menar att det redan är brist idag. Upplever att de som bor i området idag blir mindre och mindre prioriterade.

45. Boende på Saxofongatan

Vill ej att det byggs på grönytor och i Ruddalen.

46. Boende på Norra Dragspelsgatan

Vill ej att parkeringsplatserna bebyggs. Är väldigt upprörd.

47. Boende på Klarinettgatan

Framför att handlingarna är otydliga i sin utformning, och att planskissen är svår att förstå. Undrar om Klarinettgatan 18-26 är med eller ej. Undrar vad "möjligt" innebär.

Oroad för hur sprängningar kommer påverka befintliga fastigheter. Vill ej att det byggs i eller i anslutning till Ruddalen, inte heller på ytor för miljöstationer. Menar att kollektivtrafiken redan är högt belastad och undrar hur den ska kunna hantera alla nya boende.

48. Boende på Södra Dragspelsgatan

Vill ej att det förtätas, speciellt inte på grönytor.

49. Boende på Södra Dragspelsgatan

Vill ej att det byggs på grönytor, vill ha luft och ljus. Menar att vägarna är underdimensionerade, och att folk inte kommer ha råd att bo i de nya bostäderna. Vill inte att det byggs nära Frölunda kyrka eller Kommandobryggorna.

50. Boende på Mandolingatan

Framför att programmet är intressant, välgjort och genomarbetat. Önskar en lokal polisstation för ökad trygghet, att det inte förtätas så pass att ljus och luft försvinner för boenden i området. Menar även att rivandet av funktionella garage till fördel för att bygga nya parkeringshus och skapa byggbar mark är kapitalförstöring.

51. Boende på Fiolgatan

Undrar vad som ska ske vid området bakom Musikvägens trevåningshuslänga. Det ligger sydväst om Ruddalens skrinarbana, går ej att utläsa i kartan. Vill ej att detta grönska- och skogsområde ska bebyggas.

52. Boende på Södra Dragspelsgatan

Menar att programmet är en upprepning av 60-talsplanering i negativ bemärkelse. Är negativ till stängda innergårdar pga brist på solljus. Vill ej att det ska förtätas.

53. Boende på Fagottgatan

Vill ej att det byggs fler radhus pga bidrar till fler bilar. Vill inte heller att det byggs fler idrottsanläggningar. Saknar natur och bänkar att sitta och vila på. Framför att det är viktigt att planera för äldre också, inte bara ungdomar.

54. Boende på Musikvägen

Efterfrågar vilka andra lokaliseringalternativ som prövats gällande placering av grundskola vid Ruddalen. Vill ej att det byggs i Ruddalen eller i dess kanter, inte heller att det omvandlas till en park. Efterfrågar en NVI. Vill att gångvägar i Ruddalen fortsatt är gjorda av grus, ej asfalt.

Anser att det är viktigt att en nybyggnation i närheten inte ökar riskerna i samband med höga vattennivåer vid skyfall. Det är viktigt att en fördjupad skyfallsutredning görs.

Undrar om förvaringen av kemikalier öster om Skrinnehallen kommer flyttas, samt om det kommer genomföras en bullerutredning kopplat till verksamheten.

55. Boende på Fiolgatan

Framför att det är viktigt med belysning utefter gångvägarna runt Ruddalens idrottsplats, i dagsläget saknas det på den östra sidan. Belysning behövs även vid gångvägen till Högsbo/Kaverös.

Övriga

56. Spårvägssällskapet Ringlinjen

Lyfter att det är viktigt att bebyggelsen anpassas till ett optimalt utnyttjande av befintlig spårväg. Eventuellt behov av förstärkning och utveckling av befintlig spårväg bör beaktas vid förtätning. Spårvägsreservat bör inrättas längs Marconigatan och längs Dag Hammarskjölds Led och vidare mot Askim.

Lyfter att järnvägen i TRVs utredning ligger i tunnel genom planområdet och att detta bör ritas in som ett reservat i programmet.

Ett utbyggt Frölunda-område behöver också fler goda kommunikationer. Spårvägssällskapet har föreslagit en spårväg mot Mölndal. En sådan spårväg skulle bland annat kunna knyta samman Frölunda, och en eventuell järnvägsstation i Frölunda, med befintlig järnvägsstation i Mölndal, och en eventuell framtida snabbtågsstation i Mölndal.

Kommentar:

Programmet hanterar bland annat Målbild Koll2035, Kollektivtrafikprogram för stornätet i Göteborg, Mölndal och Partille och stärker kollektivtrafik är en mycket viktig del av programmet. Det innebär att Frölundabanan pekas ut som stadsbana, på sträckan mellan Linnéplatsen och Opaltorget. Frölunda Torg blir ett ännu viktigare nav som bytespunkt och målpunkt för kollektivtrafiken. En stadsbana ska binda samman längre stråk och föra dem närmare city.

En annan satsning är så kallad metrobuss som har egna körbanor längs trafiklederna och stationsliknande hållplatser. Metrobusslinjerna ska ge snabba resor mellan tyngdpunkter och andra viktiga målpunkter. De kommer även trafikera ytterstaden och grannkommunerna och är på det sättet en vidareutveckling av dagens expressbussar. Inom programområdet föreslås ett hållplatslägen för metrobuss.

De reservat som finns med i Översiktsplan för Göteborg finns markerade i programkartan.

57. Göteborgs Begravningssamfällighet

Lyfter att det planeras ny spårväg och en framtida järnväg i direkt anslutning till kyrkogården, dock utanför programområdet. De vill att det säkerställs att tillgängligheten för besökare inte försämras, att framtida bullernivåer studeras samt att eventuella sprängningsarbeten under byggnationer inte får påverka begravningsplatsens besökare negativt.

Kommentar:

Framtida spårväg och reservatet för järnvägen som passerar kyrkogården ligger utanför programområdet och hanteras inte inom programmet.

58. Nordion Energi

Framför att de har en högtrycksledning för energigas längs med Dag Hammarskjöldsleden vilket innebär att byggnation inom programområdet påverkas av särskilda bestämmelser. Högtrycksledningar av det här slaget omgärdas av MSBFS (Myndigheten för samhällsskydd och beredskaps författningssamling) som handläggs av MSB. Gasledningens zonklassstillhörighet i det aktuella området är Zon D.

Minsta avstånd mellan ledningen och planområdets östra kant vid Marconigatan är ca 120 meter. Enligt det förhållande som i dag råder på platsen, ser de inget hinder för programmet.

Kommentar:

Noteras.

59. Skrivelse utan angiven adress

Anser att planhandlingarna innehåller för avancerat språk, efterfrågar gatunamn på kartorna samt påpekar redaktionella missar i texterna.

60. Boende på Norra Gubberogatan

Anser att det bör byggas högre byggnader, gärna 30–50 våningar, menar att det behövs fler bostäder och en mer yteffektiv markanvändning. Efterfrågar även begränsningar för tyngre trafik, tex höjd- eller viktbegränsningar för att minska buller.

61. Boende på Lasarettsgatan

Önskar att cykelpendelstråkets banor är bredare än 1,5 meter så att det enkelt går att cykla två i bredd.

62. Boende på Rundradiogatan

Anser att det äldsta området Järnbrott i Frölunda skall bevaras utan nybyggnationer. Önskar att det skapas en variation i gestaltningen, att byggnaderna närmst allén har en egen stil, att det ska finnas odling och växthus samt att det planläggs för garage istället för markparkering.

63. Boende på Barytongatan

Vill ej att det byggs i Ruddalen, vill att det planeras in fler grönytor och träd, att det möjliggörs för elbilsladdning även för de som bor i lägenhet, att kollektivtrafiken stärks till Mölndal, att det arbetas för att öka tryggheten genom förbättrad belysning och övervakningskameror kring Ruddalen.

64. Skrivelse utan angiven adress

Anser att det är för hög exploatering och påstår att höghusbebyggelse med brist på naturliga lekområden som skog och berg inte är en hälsosam miljö för barn. Önskar att Staden värnar om befintlig grönska, luft och ljus och inte förtätar för mycket. Anser att förslaget bör revideras med en lägre exploateringsgrad.

65. Boende på Pärt-Antons gata

Anser att det är bra att det satsas på Frölunda, men är oroad för att endast byggnation av lägenheter skapar ett otryggt område och önskar istället en variation av bebyggelsetyper.

66. Boende på Radiomastgatan

Vill ej att det byggs framför deras hus. Är oroad för insyn, skugga och ökad trafik som skapar buller och vibrationer från tunga fordon. Framför att de redan i dagsläget känner vibrationer från trafiken i deras bostad.

67. Boende på Radiomastgatan

Önskar att hänsyn tas till befintliga bostäder, föreslagen bebyggelse ligger direkt mot deras tomtgräns. Är oroade för insyn och skugga.

68. Boende på Radiomastgatan

Anser att föreslagen bebyggelse vid Radiovägen strider mot områdets bebyggelsekaraktär samt att det är olämpligt att bebygga på grund av de geologiska förutsättningarna. Framför att de redan i dagsläget känner vibrationer från trafiken i deras bostad. Anser att de föreslagna byggnadshöjderna är för höga samt att det kommer bli ökade trafikmängder och insyn. Önskar max två våningar mot deras fastighet. Menar att den byggnation som kommer ske kommer minska värdet på befintliga fastigheter.

69. Boende på Radiomastgatan

Anser att trafikmiljön kommer bli outhärdlig och att vägarna redan har hög belastning, menar att den ökade trafiken kommer påverka luftkvaliteten negativt och bli problematisk för skolan som ligger längs Radiovägen. Är oroad för att det kommer bli ett osäkert och otryggt område.

70. Boende på Antenngatan

Anser att ny bebyggelse bör vara max två våningar i närheten av Radiovägen. Anser att området inte kommer bli tryggare av en tätare bebyggelse och högre befolkningstäthet, är oroad för att området kommer bli otryggt.

71. Boende på Sändaregatan

Anser att det är ett häftigt förslag men med för många och för höga byggnader runt Järnbrott.

72. Boende på Radiomastgatan

Anser att förslagna bostäder kommer ta bort solljus och skapa insyn på deras fastighet, och att detta kommer minska värdet på deras fastighet. Föreslår att bostäderna kan byggas där bussdepån är planerad istället.

73. Boende på Våglängdsgatan

Anser att den nya bebyggelsen kommer skugga befintliga bostäder, samt att förtätning och ett ökat antal boende i området inte leder till trygghet utan att det leder till otrygghet.

74. Boende på Sändaregatan

Framför att hänsyn tas till den befintliga bebyggelsen arkitektur och att den nya bebyggelsen bör bli max två våningar, önskar att den förbättrade kollektivtrafiken förläggs till Söderleden, samt att hänsyn visas till den befintliga skolan vid Radiovägen.

75. Boende på Mellanvågsgatan

Synpunkten gäller den del av programmet som rör området kring gångvägen strax väster om Mellanvågsgatan fram till Gnistgatan och vidare i anslutning till Morsestigen.

Anser att det är angeläget att de nya bostäderna blir en naturlig del av den befintliga miljön, ett småhusområde byggt på 50-talet. Anser därför att de kommande bostäderna enbart ska bestå av radhusbebyggelse.

Instämmer om att en ny NVI krävs, och att det är viktigt att bevaka luft, ljus och buller i fortsatt arbete. Framför även att det är av stor vikt att bevara den lövskog som finns.

76. Boende på Rundradiogatan

Anser att kommunen inte lyssnar på inlämnade synpunkter. Är skeptisk till all förtätning i staden och menar att det medför slitna grönområden, trängsel, gap och skrik, buller, aktivitet och skräp.

Efterfrågar bostäder som skyddas från buller samt odlingslotter. Hänvisar även till sin insändare i GP från 22 maj 2021.

77. Boende på Barytongatan

Vill ej att det byggs i Ruddalen eller att det naggas i kanterna. Framför att hela Ruddalen korsas av mindre stigar som folk promenerar på och att det finns flertalet skyddade arter där, och att det är av stor vikt att bevara Ruddalen i sin helhet, inte minst till fördel för ekosystemtjänster, men även för rekreativa och ekologiska värden för hela staden. Saknar en konsekvensanalys för Program för Frölunda kopplat till klimatpåverkan. Påpekar att det nya Klimat och miljöprogrammet för Göteborgs Stad borde tas i beaktande och att även miljöförvaltningen borde uttala sig kring programmet.

78. Boende på Barytongatan

Vill ej att det byggs i Ruddalen eller att det naggas i kanterna. Framför att det redan är många personer i olika åldrar som använder Ruddalen som rekreationsområde och förstår inte hur befintlig och tillkommande befolkning ska rymmas i Ruddalen, speciellt om det ska byggas i kanterna. Framför även att skogen, växterna och våtmarkerna i Ruddalen är viktiga för klimatet och miljön.

79. Boende på Tenorgatan

Vill ej att det byggs i Ruddalens träningsområde, menar att området är viktigt för promenader och för att träna. Framför att alla grönytor inte kan tas i anspråk för bostäder, skolor och förskolor. Menar att invånarna i Frölunda kvävs av all ny bebyggelse, och att de valt att bo där på grund av de befintliga omgivningarna.

80. Boende på Barytongatan

Vill inte att det byggs i Ruddalen eller i dess kanter, de flyttade hit på grund av närheten till skogen och grönskan och nu föreslår programmet att skogen precis bakom deras fastighet ska bebyggas. Menar att Staden inte bryr sig om hur deras förslag påverkar de som redan bor i Frölunda, och undrar hur Staden tänker när de bygger bort de naturområden som finns.

81. Boende på Radiomastgatan

Ser fram emot utveckling men vill inte ha så höga och smala hus. Vill ej att det gamla 50-talsområdet inramas av 5-våningshus. Menar även att detta kommer skapa insyn på deras fastighet.

82. Boende på Sändaregatan

Anser att det behövs ytterligare utredningar och konkreta förslag på hur trafiksituationen ska lösas, speciellt med tanke på den planerade bussdepån. Ifrågasätter att tre olika körbanor och bostadshus kommer att rymmas längs med Radiovägen, och samtidigt kunna hantera en ökad mängd trafik.

Anser även att det bör genomföras en bullerutredning och en miljöutredning för att se hur den utökade byggnationen kommer påverka boendemiljön även för befintliga bostäder.

De vill att deras område ingår i planen så att påverkansutredning kan göras även här, då byggnationer av bostäder och gator i högsta grad kommer att påverka även de som bor här.

83. Boende på Femrörsgatan

Gällande byggnationen i och kring Järnbrott, anser att denna kommer påverka befintliga fastigheter negativt om det byggs för högt och nära befintliga bostäder. Befintliga fastigheter kommer att tappa i värde.

84. Boende på Sändaregatan

Anser att det behövs ytterligare utredningar och konkreta förslag på hur trafiksituationen ska lösas, speciellt med tanke på den planerade bussdepån. Ifrågasätter att tre olika körbanor och bostadshus kommer att rymmas längs med Radiovägen, och samtidigt kunna hantera en ökad mängd trafik.

Anser även att det bör genomföras en bullerutredning och en miljöutredning för att se hur den utökade byggnationen kommer påverka boendemiljön även befintliga bostäder.

De vill att deras område ingår i planen så att påverkansutredning kan göras även här, då byggnationer av bostäder och gator i högsta grad kommer att påverka även de som bor här.

85. Boende på Sändaregatan

Framför att det är ett moln i översiktsskissen som gör att det inte syns att höghus placeras i ett område med småhus. Vill ej att deras lekplats bebyggs med ett höghus. Är orolig för hur trafiken ska komma att utvecklas med så många nya bostäder och det nya bussgaraget.

86. Boende på Antenngatan

Anser att det är för många och för höga hus, skymmer solljus för många. Menar att bebygga Torgets parkeringsplatser kommer förstöra för handeln, samt att förslaget inte lyssnar på vad vanligt folk vill.

87. Boende på Radiomastgatan

Har förståelse för att förtätning är nödvändigt, men är oroad för att de 4-5-våningshus längs Radiovägen skulle ge direkt insyn i deras hus, samma sak gällande Antenngatan där det ska byggas på grönytor och kolonilotter.

88. Boende på Mellanvågsgatan

Skogen mellan Gnistgatan och Järnbrotts egnahemsområde är en plats som alla boende i området uppskattar. Vill ej att det byggs där, utan föreslår istället att de placeras väster om Gnistgatan. Önskar att den nya bebyggelsen hålls nere till 1-3 våningar. Framför även att det redan idag är problem med dagvatten och vill att träden ska vara kvar.

89. Boende på Radiomastgatan

Vill ej att det byggs höghus längs Radiovägen på det grönområde som finns där idag, de skulle hamna väldigt nära befintliga bostäder och minska solljus och dagsljus. Menar även att solljus krävs för att torka ur vattensjuk mark på platsen. Vill bevara de gröna ytor som finns. Även oroad för ökade trafikmängder och kapaciteten i kollektivtrafiken.

90. Boende på Radiomastgatan

Oroad för hur den planerade byggnationen kommer påverka trafiken i området samt att de planerade byggnaderna mitt emot Ebba Petterssons skola kommer skapa insyn och skugga.

91. Boende på Radiomastgatan

Är oroad för ökat buller och vibrationer från trafik på Radiogatan och bussdepån, blev vid den detaljplanen lovade att det skulle genomföras vibrationsutredningar kopplat till bussdepån som inte gjorts.

Vill ej att de ska byggas höghus precis bredvid deras fastighet, kommer skapa insyn och minskat dagsljus. Framför att de trivs bra i området men kommer flytta om detta program antas.

92. Boende på Radiomastgatan

Oroas starkt av planerna på att bygga flervåningshus längs Radiovägen där bullervallen ligger, parallellt med Radiomastgatan. Kommer skapa insyn och minska solljus för befintliga bostäder. Vill ej ha flervåningshus parallellt med Radiomastgatan.

Ifrågasätter om Radiovägen har tillräcklig kapacitet för all trafik och bussar kopplat till bussdepån, samt det buller och vibrationer som kommer bli för de nya bostäderna längs Radiovägen samt befintliga bostäder.

93. Boende på Radiomastgatan

Glad över att Järnbrottsskogen och Ruddalen lämnas nästan orörda.

Efterfrågar ett mer detaljerat underlag gällande området kring Gnistgatan, har svårt att utläsa hur det ska rymmas bostäder, förskola och park samtidigt som det är ett järnvägsreservat där. Undrar om detta kommer finnas under granskningstiden.

Menar att resonemanget gällande barnperspektivet och möjligheten för barn att röra sig på egen hand är osäkert, och att det kan uppstå nya hinder för detta i och med ny exploatering och mer trafik.

Uppskattar blandade upplåtelseformer, men är lite orolig för kontrasterna gällande storlek på befintliga och tillkommande byggnader och att detta kan påverka intrycket av området.

94. Boende på Radiomastgatan

Anser att det är en skrämmande förtätning som föreslås, som kommer skapa ökad trafik, buller, sämre luft och insyn i deras trädgård.

Ifrågasätter stadens tillvägagångssätt gällande samrådsmötet, menar att staden inte uppfyller sina krav om transparens, och inte frågar vad de som bor i området vill ha för utveckling.

95. Skrivelse utan angiven adress

Yttrande gäller dnr 5637/18 från fastighetsnämnden.

Vill ej att det byggs radhus i Ruddalen, mellan Tenorgatan och Basungatan. Det finns även en utkiksplats som kommer försämrats av denna nybyggnation av radhus och vägar. Är även oroad för ökade trafikmängder och försämrad luftkvalitet.

96. Boende på Antenngatan

Positiv till att det byggs i Frölunda, och tycker att det är bra att det byggs på parkeringsplatser om det byggs nya parkeringshus. Vill helst inte att det byggs på grönytor och inte att höga byggnader placeras nära varandra.

97. Boende på Radiomastgatan

Vill ej att grönytan längs Radiovägen bebyggs, den används dagligen av barn och ungdomar för spontanidrott och lek. Framför även att den nya bebyggelsen kommer för nära befintliga bostäder i Järnbrott.

Ändringar

Inriktningen har inte ändrats i programmet och den föreslagna markanvändningen kvarstår i stort. En ombearbetning av programmets upplägg har genomförts för att handlingen ska bli mer tydlig, även programkartorna har reviderats.

Programhandlingen är bearbetad avseende resonemang kring infrastruktur, kulturmiljöfrågor, dagvatten- och skyfall, kommunal service och parkering i förslagsdelen, genomförandedelen samt konsekvensbeskrivningen. Programförslaget beskriver nu övergripande förslag och varje delområde mer ingående. Även konsekvensbeskrivningen har blivit mer fördjupad och kartunderlaget har bearbetats för att bli mer tydligt.

Programgränsen har justerats för att hantera de programöverskridande delarna för Västerleden, och ett nytt delområde har lagts till i programhandlingen och samordnats med programmet för Tynnered. Här hanteras frågor som barriärbrytande åtgärder och metro-buss.

En naturvärdesinventering har tagits fram och förslaget har justerats efter dess resultat. Förslaget har även justerats för att ta större hänsyn till befintliga kulturmiljövärden och behov av skyfallsytor.

Programmet har också förtydligats med vilka frågor som behöver beaktas och/eller studeras i fortsatta processer (exempelvis detaljplanering). Det handlar bland annat om kulturmiljövärden, gestaltning av allmänna platser, behov och alternativa lösningar för parkering samt mobilitet, tillgänglighet, miljökvalitetsnormer, hälsa, risker, buller. Dessa lyfts fram i separata punktlister i programhandlingen.

Hanna C Kaplan
Planchef

Anders Dahlgren
Planarkitekt

Bilagor

- ***Sändlista, samråd.***
- ***Länsstyrelsens yttrande med dess bilagor.***

Sändlista

Kommunala nämnder och bolag m.fl.

Kretslopp och Vatten
Fastighetskontorets tillgänglighetsavd
Fastighetsnämnden/kontoret
Förskoleförvaltningen
Grundskoleförvaltningen
Göteborg Energi AB (Fjärrvärme)
Göteborg Energi Gasnät AB
Göteborg Energi GothNet AB
Göteborg Energi Nät AB
Göteborgs Stads Parkerings AB
Idrotts- och föreningsnämnden/förvaltningen
Kulturnämnden/förvaltningen
Lokalnämnden/förvaltningen
Miljö- och klimatinämnden/Miljöförvaltningen
Namnberedningen och GDA adresser
Nämnden för funktionsstöd
Park- och naturnämnden/förvaltningen
Räddningstjänsten Storgöteborg
Stadsledningskontoret, Avdelningen för planering och analys
Stadsområde 03 Sydväst
Trafiknämnden/kontoret
Äldre samt vård- och omsorgsnämnden

Statliga och regionala myndigheter m.fl.

Business Region Göteborg AB
Göteborgsregionen (GR)
Lantmäterimyndigheten
Länsstyrelsen
Polismyndigheten
Skanova Nätplanering D3N
Trafikverket
Vattenfall Eldistribution AB
Västrafik AB

Sakägare

Då programmet omfattar ett stort geografiskt område har programsamrådet annonserats samt att informationen finns tillgänglig på kommunens hemsida.

Bostadsrättsinnehavare, hyresgäster, boende

Hyresgästfören. Region V Sverige
Då programmet omfattar ett stort geografiskt område har programsamrådet annonserats samt att informationen finns tillgänglig på kommunens hemsida.

Övriga

E.on

Weum Gas AB

Förvaltnings AB Framtiden

GREFAB

Göteborgs Begravningssamfällighet

Västra Frölunda pastorat

Göteborgs ornitologiska förening

Göteborgs spårvägar

Funktionsrätt Göteborg

Naturskyddsfören.i Gbg

Swedegas

Svensk Handel

Västfastigheter, Distrikt Göteborg

Västsvenska handelskammaren



Länsstyrelsen
Västra Götaland

Yttrande

1 (9)

Datum
2021-12-22

Ärendebeteckning
402-49616-2021

Göteborgs kommun
sbk@stadsbyggnad.goteborg.se
Ert dnr 0623/14

Förslag till program för Frölunda Inom stadsdelarna Rud och Järnbrott i Göteborg stad Västra Götalands län

Handlingar daterade 9 november 2021 för samråd enligt 5 kap 11 § plan- och bygglagen (PBL 2010:900) i dess ordalydelse före 1 januari 2015.

Länsstyrelsens samlade bedömning

Länsstyrelsen lämnar följande bedömning enligt 5 kap 14 § plan- och bygglagen (PBL 2010:900).

Allmänt

Länsstyrelsen välkomnar att Staden tar fram programmet inför detaljplanering för utveckling av Frölunda med stadsdelarna Rud och Järnbrott. Ett helhetsgrepp på dessa stadsdelar är behövlig eftersom det redan pågår genomförandet av tidigare detaljplaner i snabba takt i flera delområdena. Det är bra att staden studerar konsekvenserna och hantera utvecklingstakt ur ett helhetsperspektiv.

Programhandling har ett tydligt upplägg som består av fyra delar och beskriver utgångspunkt för programförslag, konsekvenser och slutligen hanterar genomförande frågor.

Programförslaget bygger på underlag och utredningar från olika årtal som behöver därför uppdateras. Till exempel, dagvattenutredning, avfallsutredning, trafikutredning. Under de senaste åren har det planerats fler bostäder och en del har byggts medan en del är på gång. Denna bebyggelse har ju skapats mer trafik samt fler människor i området och inte minst en hel del hårdgjorda ytor.

Programmets syfte

Programförslaget tar fasta på intentionerna för utveckling av området som presenterades i den fördjupade översiktsplanen (FÖP) *"Högsbo-Frölunda med Dag Hammarskjöldsleden"* som har varit på granskning tidigare under detta år (2021). I linje med FÖP:en fortsätter programförslaget och beskriver den tänkta utvecklingen inom stadsdelarna Frölunda, Rud och Järnbrott under en 15 årsperiod.

Länsstyrelsen ser positiv på förtätning och / komplettering med bebyggelse längs kollektivtrafikstråk vilket skapar trygga gaturum och överbygger barriärer. Programmet möjliggör centrubildning och mötespunkter med bättre tillgänglighet. Dock måste kommande planer hantera de konsekvenserna som en tät bebyggelse vid trafikstråk kan innebära. Buller, vibrationer samt tillgång till dagsljus och grönska är några av de frågor som behöver beskrivas.

Programmet pekar ut 12 olika delområden med olika förutsättningar för utveckling med syftet att områdesvis lämna rekommendationer inför detaljplanering. Bland annat har Norra Marconigatan, pekats ut som huvudstråk med bebyggelse på bägge sidor och anpassat till oskyddade trafikanter. Det rekommenderas att skapa reservat i kommande detaljplaner för en framtida spårvägen som var ett förslag i FÖP:en. Länsstyrelsen vill uppmärksamma staden att bebyggelseutveckling ska gå i takt med bygget av spårvägen, som är en del av den planerade kollektivtrafiks förstärkningen.

Ruddalens entré, utgör också en del av det utpekade områdena. Rekommendationerna samt riktlinjerna för kommande planering kan anses ge ett bra underlag. Så också de områdena som ska förtätas och kompletteras inom ett område som har värdefulla kulturmiljön.

Länsstyrelsen lämnar synpunkter som berör alla utpekade delområdena, både för de planeringsförutsättningarna som enligt plan och bygglagen måste uppfylla de prövningsgrunderna samt även vilka allmänna intressen som berörs. Detta med avsikt att det som planeras och byggs ska genomsyras av en hållbarsamhällsplanering.

Prövningsgrunder enligt PBL 11 kap. 10§

Enligt 11 kap. 10 § ska Länsstyrelsen överpröva kommunens antagandebeslut av en plan eller områdesbestämmelser om dessa kan antas strida mot någon av de fem prövningsgrunderna.

- **Riksintresse**
- **Miljökvalitetsnormer (MKN)**
- **Strandskydd**
- **Hälsa och säkerhet eller till risken för olyckor, översvämning eller erosion**

Miljökvalitetsnormer (MKN)

Miljökvalitetsnormer för Luft

I dagsläget är luftföroreningshalterna mycket höga i anslutning till Västerleden och Dag Hammarskjöldsleden och MKN riskerar att överskridas. Även längs Marconigatan och Radiovägen är halterna höga. Kunskapsunderlagets karta över beräknade årsmedelhalter av

NO₂ år 2018 kan med fördel kompletteras med kartor över normens dygns- och timmedelvärde. Korttidsvärdena är svårare att klara än årsmedelvärdet och samtliga miljökvalitetsnormer måste klaras vid planeringen.

I enlighet med vad som skrevs i den fördjupade översiktsplanen för Högsbo – Frölunda anser Länsstyrelsen att områdena runt Söderleden och Västerleden främst ska ses som lämpliga för verksamheter. Miljökvalitetsnormerna för luftkvalitet behöver dock klaras även för verksamhetsområden där allmänheten har tillträde.

I planprogrammet beskrivs att luftutredningar ska tas fram där det finns behov i kommande planering. Länsstyrelsen vill särskilt uppmärksamma på att det är nödvändigt med detaljerade luftutredningar som tar hänsyn till byggnadernas utformning, höjd och placering vid förtätning längs trafikerade gator och leder. En förtätning av ett öppet gaturum där MKN klaras i dag kan leda till att luftomsättningen försämras med följd att MKN överskrids i framtiden.

Miljökvalitetsnormer för vatten

Miljökvalitetsnormer för vatten är lagstiftade och dessutom är en ingripandegrund i plan och bygglagen (PBL). Både MKN för ytvatten och för grundvatten kan beröras av kommande detaljplaner i enlighet med programförslaget. Det aktuella programförslaget saknar både information och vägledning för hantering av MKN för vatten. Länsstyrelsen upplyser om att i kommande detaljplaner blir MKN vatten en viktig fråga att hantera och behöver redovisa vilka försiktighetsmått som ska vidtas samt visa att planerna medverkar till att MKN följs.

Vattendragen: Stora ån och Välen är idag hårt belastade. Därför är det viktigt att kommande detaljplaner redovisar hur belastningen på dessa vattendrag minskas. Vidare behöver det förtydligas vad reningen med hjälp av dagvattendammarna intill Stora ån syftar till. Om det är att uppnå MKN för vatten, bör det vara en del av rekommendationer för kommande detaljplaner inom området som berörs av Stora ån.

Hälsa och säkerhet

Buller

I rekommendationerna för kommande planering anges att bullerutredning ska tas fram där det finns behov i kommande planering. Länsstyrelsen anser att i kommande detaljplanering behöver även närhet till eventuella störande verksamheter som t.ex. panncentral och risken för påverkan på människors hälsa studeras. Närhet till störande verksamheter kan påverka människors hälsa, exempelvis avseende luft, buller, lukt och behov kan finnas av skyddsavstånd.

Vibrationer

Vibrationer inom ett bebyggelseområde kan utgöra risk för störningar med negativa hälsokonsekvenser. Länsstyrelsen anser att inom områdena i närhet till större vägar och spårvägar kan det finnas risk för vibrationsstörningar. I kommande detaljplanering inom sådana områdena, behöver risk för störande vibrationer utredas. Särskild med tanke på att till exempel bostäder föreslås längs Marconigatan.

Markmiljö

I kunskapsbilagan anges några förorenade områden som finns inom eller i närheten av området för planprogrammet. Det anges att vid exploatering av dessa och övriga områden där det finns eller misstänks finnas förorenad mark behöver marken undersökas och saneras. Länsstyrelsen delar bedömningen att i kommande arbete med detaljplanering, behöver de förorenade eller misstänkt förorenade områden som kan påverka planområdena utredas.

Utöver de områden som misstänks vara förorenade utifrån nuvarande eller tidigare markanvändning behöver även fyllnadsmassor med okänt ursprung eller misstänkt föroreningsinnehåll undersökas i kommande detaljplanearbete. Det vill säga om området är utfyllt till exempel, för parkeringsplats eller för befintlig byggnation.

Länsstyrelsen upplyser om att eventuellt kan det finnas risk för föroreningar från diffust nedfall i övre markskiktet. Detta kan förekomma inom områden som behålls som naturområden som en del av, till exempel förskole- /skolgård. Det behöver reda ut särskilt vid planering för förskola/ skola. Exponering till dessa markföroreningar på olika sätt, såsom intag av jord eller hudkontakt samt inandning av damm, kan påverka människors hälsa negativt. Särskilt små barn som har en ökad benägenhet att stoppa i munnen jord och andra saker som ligger på mark.

Skyfall och översvämningsrisker

I planprogrammet framgår att utrymme för skyfallsytor och skyfallsleder ska beaktas i kommande planering och att detaljerade utredningar för dagvatten och skyfall ska tas fram. Skyfallsleder och skyfallsytor för att undvika översvämningsrisker orsakat av skyfall finns illustrerat i Kunskapsbilagan. En hänvisning till stadens tematiska tillägg för översvämningsrisker hade varit bra att få med i planprogrammet då det där framgår vilka planeringsnivåer som gäller för skyfall beroende på funktion.

Farligt gods:

Västerleden är en primär transportled avseende farligt gods vilket planprogrammet lyfter. Det hade varit önskvärt med tydligare beskrivning av förutsättningarna som staden nu föreslår i den nya

översiktsplanen (ÖP) som har varit på granskning tidigare detta år (2021).

De avstånd som hänvisas till under "Risk" i Kunskapsbilagan kommer från "Översiktsplan för Göteborg fördjupad för sektorn – Transport av farligt gods" (FÖP 99). I den nya ÖP för Göteborgs stad, förslås detta tillägg (FÖP99) att utgå. En ny vägledning är framtagen av staden vilket tillfälligt hänvisar till de äldre avstånden men samtidigt står det att riskfrågor ska beaktas vid all planläggning inom 150 meter från transportled där det transporteras farligt gods. Detta är bra och ligger i linje med Länsstyrelsens riskpolicy. Staden lyfter även, i den nya ÖP:n, att de som utgångspunkt ska eftersträva 30 m bebyggelsefritt område längst med utpekade leder för farligt gods.

Med tanke på de mängder och ämnen som går på aktuell led anser länsstyrelsen att riskfrågan ska hanteras tidigt och vara en planeringsförutsättning för aktuella områden. Här kan Länsstyrelsens riskpolicy vara ett bra stöd. Den bästa skyddsåtgärden är ofta avstånd. Kommunens eget ställningstagande om att området närmast leden inte lämpar sig för bostäder eller stadigvarande vistelse skulle även kunna lyftas in i planprogrammet.

Dagvattenhantering

Länsstyrelsen ser positivt på att programmet i huvudsak tar redan i anspråkstagna hårdgjorda ytor för föreslagna bebyggelsen och att gröna ytor kommer att bevaras. Programmet anger även att ytor för rening av dagvatten ska avsättas inom respektive kommande detaljplanområden.

Det är bra att programmet belyser miljöproblemen i Stora Ån som uppges vara recipient för majoritet av programområdet. Det framgår att finns behov av en större reningsanläggning för dagvatten för att minska föroreningsbelastningen på Stora ån och Välen. Länsstyrelsen undrar var denna anläggning ska ligga och om det ska vara inom programområdet bör det förtydligas hur det kommer att säkerställas. Det är viktigt att behovet av dagvattenhantering omhändertas på en godtagbar utsträckning i kommande detaljplanering.

Vidare bör hänsyn tas till att Stora Ån är ett vattendrag med fiskvärden. Det finns till exempel, en dokumenterad förekomst av havsöring.

Riksintresse

Västerleden och dess trafikplatser

Det framgår av programmet att, för att utbyggnad enligt programförslaget ska bli möjlig, krävs ytterligare investeringsmedel för ombyggnad av berörda trafikmot vid Västerleden. Det är bra att

detta lyfts fram i programmet. Vid kommande planering behöver staden ta ställning till och redovisa att riksintresset Västerleden inte kommer att påtagligt skadas.

Råd enligt PBL och MB

Plan och bygglagen (2010:900) anger i 2 kap att planläggning enligt denna lag ska ske med hänsyn till natur- och kulturvärden, miljö- och klimataspekter, bl.a. genom en långsiktigt god hushållning med mark, vatten, energi och råvaror samt goda miljöförhållanden i övrigt.

Allmänna intressen

Frisk luft – människors hälsa

Miljökvalitetsnormerna för luft motsvarar bara en lägsta godtagbar nivå av föroreningshalter och negativa hälsoeffekter förekommer även vid halter under normnivåerna. I ett långsiktigt planeringsperspektiv anser därför Länsstyrelsen att planeringen ska utgå från att klara de av riksdagen fastställda preciseringarna för det nationella miljömålet ”Frisk luft”.

Länsstyrelsen vill uppmärksamma staden på att WHO:s (Worlds Health Organisation) *Air Quality Guidelines* nyligen har reviderats med skärpta värden för bland annat, kvävedioxid och partiklar. En revideringsprocess av EU:s luftkvalitetsdirektiv har påbörjats och beräknas vara klar år 2023. Därefter har Sverige cirka två år på sig att implementera en eventuell skärpning av EU:s gränsvärden i Luftkvalitetsförordningen.

Klimatförändringar - Ökande temperatur

Ett förändrat klimat innebär att fler antal varma dagar kan förväntas. Detta ökar risken för urbana värmeöeffekter i tätbebyggda områden med mycket höga temperaturer som följd. Kommunen bör belysa frågan om ökande temperatur och om det krävs åtgärder som är viktiga att ta hänsyn till i den kommande planeringen.

Vatten och avlopp

Kapaciteten i Ryaverkets avloppsreningsverk är begränsad. Länsstyrelsen anser att i kommande detaljplanering bör kommunen utreda och kommentera om och hur ytterligare påkoppling på det kommunala nätet klaras inom tillståndet.

Naturmiljö

I grönstrukturutredningen anges att en naturvärdesinventering ska genomföras inom programarbetet. Det framgår att det finns viktiga miljöer för fladdermus och mindre hackspett. Länsstyrelsen vill också skicka med att alla fågelarter är skyddade genom

artskyddsförordningen och det är viktigt att kommunen kan visa på att inga arter riskerar att påverkas negativt vid exploateringar. Vid utförandet av naturvärdesinventeringen bör därför även fågellivet inventeras. Detta sker normalt lämpligast genom att en häckfågelinventering genomförs.

Av den inledande naturinventeringen som genomförs inom ramen för planprogrammet eller av kommande fördjupade naturinventeringar för specifika detaljplaner behöver det framgå:

- om skyddade arter förekommer inom områden som omfattas av planarbete,
- om skyddade arter använder området för fortplantning (t.ex. häckning inklusive födosöksrevir, yngelplatser), övervintring eller för vila (t.ex. rastplatser, dagvisten) samt, om så är fallet, hur otillåten störning eller skada kan undvikas, samt
- hur förutsättningarna är för de skyddade arter som genom planarbetet förlorar områden för fortplantning, vila och övervintring att tillgodose sina behov genom motsvarande områden i närområdet.

Vatten

Markavvattningsföretag

Som nämns i underlaget omfattas Stora Ån av ett markavvattningsföretag vilket innebär att det finns en gräns på hur mycket vatten som får släppas ut i ån. Det är stadens ansvar att föreslagna exploateringen inte leder till ökade flödena till Stora Ån. Markavvattningsföretaget bör höras som sakägare i det fortsatta planarbetet.

Grundvatten

Programområdet berör en grundvattenförekomst. Det är bra att påverkan och åtgärder för att skydda denna utreds i kommande detaljplanering.

Kulturmiljö

Kulturmiljöunderlaget belyser viktiga siktlinjer att bibehålla och värna samt lyfter fram särskilda kulturhistoriska värden att ta hänsyn till vid planeringen av den fortsatta utvecklingen i området. Länsstyrelsen ser positivt på att de värden och kvalitéer som lyftas fram i kulturmiljöunderlaget har inarbetats i programmet och lämnas som rekommendationer med vägledning för kommande planering.

Trafik

Trafikverket liksom Länsstyrelsen efterlyser en trafikutredning som är aktuell. Därmed behöver staden beskriva vilka trafikåtgärder anser

vara nödvändigt för ett genomförande av programförslaget.
Trafikverkets yttrande TRV 2021/132477, dt. 2021-12-16 bifogas i sin helhet

Social hållbarhet och barnperspektiv

Länsstyrelsen vill uppmärksamma staden på att området sedan den bifogad social- och barnkonsekvensanalys (2015) gjordes har bebyggts med flera nya kompletteringar och befolkningsmängd har utökats avsevärt. Demografin har ändrats i takt med åren, vilket innebär att inför kommande detaljplanering bör staden uppdatera medborgarperspektivet för den föreslagna utvecklingen.

Sedan 1 januari 2020 har Barnkonvention blivit lag. All planering och miljöer som skapas där barn kan finnas måste utgå från barnens bästa.

Koppling till miljömålen

Länsstyrelsen anser att den fysiska planeringen utgör ett viktigt verktyg för att uppnå miljömålen. PBL (2010:900) är direkt knuten till miljöbalken, enligt dess 2 kap 2 §. Miljömålen ska enligt miljöbalkspropositionen (1997/98:45) vara vägledande vid tillämpningen av miljöbalken.

Programmet redovisar en kort beskrivning av vilka av stadens egna miljömål som berörs av programförslaget och hur de är bemötta. Länsstyrelsen förutsätter att kommande planering reflekterar dessa åtaganden.

Synpunkter enligt annan lagstiftning

T ex parallella eller efterföljande prövningar som krävs enligt Miljöbalken 9 kap. (miljöfarlig verksamhet), 11 kap. (vattenverksamhet), 7 kap. (skyddade områden), KML

Fornlämning- och arkeologi

Delar av programområdet är fornlämningsrikt vilket medför att arkeologiska uppdrag i form av utredningar och förundersökningar kan krävas. Hantering av fornlämningar och arkeologiska insatser bör ske inom ramen för detaljplanarbetet.

Vattenverksamheter

I kommande detaljplaner bör det beskrivas att till exempel grundvattenbortledning eller anläggande av nya dagvattenutlopp kan innebära vattenverksamhet enligt 11 kap miljöbalken och kan kräva anmälan eller tillstånd.

Behovsbedömning

Staden har bedömt att programförslag inte innebär betydande miljöpåverkan så som avses i Miljöbalken 6 kap 11 §. Avstämning har gjorts med Länsstyrelsen 2016-09-23. Länsstyrelsen instämde i kommunens bedömning.

Dock gäller denna undersökning för programmet och nya ställningstaganden behöver tas vid fortsatta detaljplaner.

De som medverkat i beslutet

Företrädare för avdelningar för miljö, natur och vatten samt enheterna för kulturmiljö och samhällsskydd och beredskap har bidragit till beredningen av detta yttrande som har föredragits och beslutats av arkitekt/ planhandläggare Nirmala Blom-Adapa.

Nirmala Blom-Adapa

Denna handling har godkänts digitalt och saknar därför namnunderskrift.

Bilaga

Trafikverkets yttrande med ref. TRV 2021/132477, dt. 2021-12-16

Kopia skickas till:
trafikverket@trafikverket.se

Länsstyrelsen/
Miljöavdelning
Naturavdelning
Vattenavdelning
Enhet för samhällsskydd och beredskap
Kulturmiljöenheten
Funktionschef/ plan och bygg

Så här hanterar Länsstyrelsen personuppgifter

Information om hur vi hanterar dessa finns på
www.lansstyrelsen.se/dataskydd.